

1-3 – vuotiaiden lasten leikki arjessa

Mitä ja miten sitä oikein leikitään?

Johanna Oijusluoma

Sosiaalian koulutusohjelman opinnäytetyö

Lapsi- ja nuorisotyö

Sosionomi (AMK)

2014

TIIVISTELMÄ

LAPIN AMMATTIKORKEAKOULU, Sosiaalia

Koulutusohjelma:	Sosionomi amk
Opinnäytetyön tekijä(t):	Johanna Oijusluoma
Opinnäytetyön nimi:	1-3 – vuotiaiden lasten leikki arjessa. Mitä ja miten sitä oikein leikitään?
Sivuja (joista liitesivuja):	49 (4)
Päiväys:	21.9.2014
Opinnäytetyön ohjaaja(t):	Järvi Seija, Leppälä Sari
<p>Opinnäytetyön kuvaus:</p> <p>Opinnäytetyöni aiheena on 1-3-vuotiaiden lasten leikki arjessa ja sen ilmeneminen päiväkodissa sekä kotona. Opinnäytetyössä käsitellään yleisesti 1-3-vuotiaiden lasten kehitystä ja leikkiä. Päättävänä on selvittää miten ja millaisia leikkejä lapset leikkivät päiväkodissa ja kotona sekä kumpaa arvostetaan enemmän; vapaata vai ohjattua leikkiä.</p> <p>Teoreettinen kuvaus:</p> <p>Opinnäytetyöni teoreettisessa viitekehyksessä käsittelen yleisesti leikkiä ja sen eri muotoja. Käsittelen yleisesti vapaata – ja ohjattua leikkiä sekä leikin merkitystä lapselle. Kerron myös ikäkohtaisesti 1-3-vuotiaiden kehityksestä sekä leikistä.</p> <p>Metodologinen kuvaus:</p> <p>Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen opinnäytetyö, johon olen kerännyt aineistoni kyselylomakkeilla (liite 1 ja liite 2) helmikuun 2014 aikana. Kyselyn kohdejoukoksi valitsin erään Oululaisen päiväkodin jatkettun aukioloajan- osaston työntekijät sekä muutaman alle kolmevuotiaan lapsen vanhemman. Kyselyyn vastasivat neljä päiväkodin työntekijää, sekä viisi lapsen vanhempaa.</p> <p>Keskeiset tutkimustulokset ja johtopäätökset:</p> <p>Lapset leikkivät hyvin samanlaisia leikkejä niin kotona kuin päiväkodissakin. Työntekijät ja vanhemmat arvostavat vapaata ja ohjattua leikkiä yhtä paljon, mutta lapset kuitenkin leikkivät enemmän vapaasti kuin ohjatuksi.</p>	
Asiasanat: varhaiskasvatus, leikki, leikinohjaus, vapaa leikki	

ABSTRACT

LAPDLAND UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, Education

Degree programme:	
Author(s):	Johanna Oijusluoma
Thesis title:	1-3-vuotiaiden lasten leikki arjessa. Mitä ja miten sitä oikein leikitään?
Pages (of which appendixes):	49 (4)
Date:	21.9.2014
Thesis instructor(s):	Järvi Seija, Leppälä Sari
<p>Description of the thesis:</p> <p>The theme of my thesis is 1-3 years old children's play in the normal weekday life and how is it appearing at the day care center and home.</p> <p>The thesis addresses generally 1-3 years old children's development and playing. The main target is to find out how and what kind of plays children play in the day care center and home and furthermore which one is more appreciated: free or guided play.</p> <p>Theoretical description:</p> <p>In the theoretical framework of my thesis I will address play and its different varieties generally. I will address generally free and guided play and the meaning of it to the children. I will also tell about 1-3 years old children's development and play specifically in different ages.</p> <p>Methodological description:</p> <p>My thesis is a qualitative thesis, where I have gathered information with question sheets (attachment 1 and attachment 2) during the February 2014. I chose as my target group employees of Oulu day care center's department which has a continued opening time, and couple of parents with younger than three-year-old child.</p> <p>Crucial research results and conclusions:</p> <p>Children play very similar plays at home and the day care center. The employees and parents appreciate the guided and free play as much, but nevertheless children play more freely than with guidance.</p>	
Key words: early childhood education, play, guided play, free play	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
ABSTRACT	4
SISÄLLYS	5
1. JOHDANTO	6
2. OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	8
2.1 Opinnäytetyön prosessi ja aineiston hankinta	8
2.2 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuskysymykset	9
2.3 Aineiston analyysi ja eettisyys	11
3. YLEISTÄ LEIKISTÄ	13
3.1 Mitä leikki on ja mistä se alkaa?	13
3.2 Mitä ja miten lapset leikkivät?	15
3.3 Vapaa leikki	17
3.4 Ohjattu leikki	20
3.5 Leikin merkitys lapselle	22
4. LAPSEN KEHITYS JA LEIKKI 1-3-VUOTIAANA	25
4.1 Yksivuotiaan lapsen kehitys ja leikki	25
4.2 Kaksivuotiaan lapsen kehitys ja leikki	26
4.3 Kolmevuotiaan lapsen kehitys ja leikki	28
5. OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	31
5.1 Lasten leikki päiväkodissa ja kotona	31
5.2 Vapaasti vaiko ohjatusti?	32
5.4 Leikin merkitys lapselle	35
5.5 Johtopäätökset	35
6. POHDINTA	38
LÄHTEET	42
LIITE 1	45
LIITE 2	47

1. JOHDANTO

Kaikkialla maailmassa lapset toimivat samalla tavalla, leikkivät. Leikitään yksin, yhdessä, omatoimisesti, ohjatusti, rinnakkain, mielikuvituksissa ja vaikka kuinka monella muulla eri tavalla. Leikkiä voi milloin ja missä tahansa, kuka ja minkä ikäinen tahansa. Leikillä on suuri merkitys lapsen ja ihmisen kehitykselle. Se on tärkeä toiminto, joka auttaa ihmisiä kehittymään, oppimaan, ymmärtämään ja toimimaan tässä maailmassa. Leikissä voi olla kuka tahansa ja missä tahansa, kunhan vain käyttää mielikuvitusta.

Leikki alkaa jo heti syntymän jälkeen ja se kulkee meissä läpi koko elämän. Valitsin aiheekseni 1-3-vuotiaiden lasten leikin arjessa, sillä leikillä on niin suuri merkitys ihmiselle ja ihmisen kehitykselle. Alle kolmevuotiaiden lasten leikki on erilaisempaa kuin isompien lasten, sillä siinä ei oteta niin paljon kontaktia toisiin lapsiin, vaan leikki on enemmänkin aikuisen ja lapsen välistä tai lapsen omaa, henkilökohtaista leikkiä. Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää miten ja millaisia leikkejä 1-3-vuotiaat lapset leikkivät arjessaan eli kotona ja päiväkodissa.

Aineistoni olen kerännyt eräästä Oulun päiväkodista alle kolmevuotiaiden osastolta. Keräsin aineistoni päiväkodin henkilökunnalle ja lasten vanhemmille suunnatun kyselyn avulla. Otantani on todella pieni, mutta se tuokin vain pientä osviittaa siitä, miten ja millaisia leikkejä joidenkin vanhempien lapset leikkivät. Tein kyselyn helmikuun 2014 aikana ollessani harjoittelussa kyseisessä paikassa.

Opinnäytetyötyöni tutkimusosassa kerron opinnäytetyöni tarkoituksesta, menetelmistä sekä työn toteutuksesta. Kerron tarkemmin, miksi päädyin tähän aiheeseen ja miten keräsin aineistoni. Kerron myös työni toteutuksesta, tutkimuskysymyksistä ja menetelmistä, joita olen työssäni käyttänyt. Lopuksi pohdin koko opinnäytetyöprosessia, miten aineiston kerääminen, teorian kirjoittaminen ja muut opinnäytetyöni tekoon liittyvät asiat sujuivat, kuten esimerkiksi minkälaisia tunteita opinnäytetyön teon aikana minussa heräsi.

Teoriaosuudessa käsittelen yleisesti leikkiä, mistä se alkaa, mitä ja miten lapset leikkivät. Perehdyn työssäni 1-3-vuotiaiden kehitykseen ja leikkiin sekä leikin merkitykseen

lapsille. Kerron myös teoriaosuudessa vapaasta ja ohjatusta leikistä. Teoriaosuuteni antaa pohjan keräämälleni aineistolle tuomalla aiheeseen liittyvät faktatiedot esille.

2. OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

2.1 Opinnäytetyön prosessi ja aineiston hankinta

Aloitin opinnäytetyöni työstämisen syksyllä 2013 valitsemalla minua eniten kiinnostavan aiheen. Tulevaisuudessa haluaisin työskennellä lastentarhanopettajana, joten tunsin, että tämä aihe voisi auttaa minua myös tulevaisuuden työssäni. Aluksi opinnäytetyön aiheen valinta tuntui minusta vaikealta, mutta kun pyörittelin eri aiheita päässäni, nousi yksi aihe ylitse muiden, lasten leikki. Ensiksi halusin syventyä 3-6-vuotiaiden lasten leikkiin, mutta esittäessäni tutkimussuunnitelman ohjaaville opettajilleni, he saivat uusia ajatuksia heräämään ja vaihdoinkin aiheeni nuorempiin lapsiin ja heidän leikkiin. Päätin siis valita opinnäytetyöni aiheeksi 1-3-vuotiaiden lasten leikin arjessa. Arjella tarkoitan tässä tapauksessa kotia ja päiväkotia. Halusin kuitenkin myös hieman sivuta lapsen leikkiä ihan syntymästä lähtien, sillä se tuntui luontevalta tavalta saada pohjatieto koko leikin synnystä lapselle. Aihe oli muutenkin ehkä mielenkiintoisempi kuin 3-6-vuotiaiden lasten leikki, sillä en tiedä siitä niin paljon. Lapsen leikki alkaa kuitenkin jo pian syntymän jälkeen, joten siitä oli mielenkiintoista alkaa etsimään enemmän tietoa. Tiesin myös itse jo entuudestaan enemmän 3-6-vuotiaiden leikistä kuin alle kolmevuotiaiden leikistä. Sainkin itselleni paljon hyödyllistä tietoa opinnäytetyötä tehdessäni.

Tarkoitukseni oli selvittää kirjallisuuden ja pienen kyselyn kautta mitä alle kolmevuotiaat lapset leikkivät kotona ja päiväkodissa. Halusin myös kyselyssäni kysyä leikin ohjauksesta ja vapaasta leikistä, kuinka paljon niitä toteutetaan ja kumpi on kyselyyn vastanneiden mielestä tärkeämpää. Lisäksi kysyin myös mielipidettä leikin merkityksestä alle kolmevuotiaalle lapselle. Teoriaosuudessa pohjustin kyselyäni avaamalla 1-3-vuotiaiden lasten kehityksestä ja leikistä.

Kirjallisuutta löysin aika helposti ja paljon. Lainattuani kirjat, selailin jokaisen kirjan läpi ja merkitsin merkklauslapuilla kohdat, joita voisin mahdollisesti hyödyntää opinnäytetyössäni. Tämä helpotti todella paljon työn kirjoitusvaiheessa, sillä pystyin vain hakemaan merkityn kohdan ja kirjoittamaan siitä.

Keräsin aineistoni keväällä 2014 suuntaavan harjoitteluni aikana eräässä Oulun päiväkodissa. Alun perin olin ajatellut tekeväni haastattelun, mutta päädyin kuitenkin oman pohdinnan ja työntekijöiden pyyntöjen vuoksi kyselyihin. Se säästi samalla niin minun kuin työntekijöiden ja vanhempien aikaa. Mielestäni kysely oli luonteva tapa saada tietoa opinnäytetyötäni varten ja kyselyn avulla niin työntekijät kuin lasten vanhemmatkin saivat aikaa miettiä kysymyksiä ja vastauksiaan pitempään kuin esimerkiksi haastattelussa olisivat saaneet. Annoin kyselyyn vastaamisaikaa kaksi viikkoa, jonka aikana työntekijät ja vanhemmat saivat kysyä minulta kyselyyn liittyviä tarkentavia kysymyksiä tai muita mieleen juolahtaneita asioita. Jaoin kyselylomakkeet jokaiselle henkilökohtaisesti ja samalla selitin mitä varten aineistoa keräsin. Jotkut vanhemmista kieltäytyivät ajan puutteen takia, mutta suurin osa lähti mielellään opinnäytetyöhöni mukaan. Kyselyjen palautus vanhempien osalta hoitui joko niin, että vanhempi antoi vastauksensa suoraan minulle tai jätti kyselylapun lapsen lokeroon, mistä minä hain sen tullessani harjoitteluun. Työntekijät antoivat vastauksensa suoraan minulle. Olin positiivisesti yllättynyt kun vanhemmat ja työntekijät lähtivät niin mielellään mukaan opinnäytetyöhöni. Osa työntekijöistä tuntui hieman jännittävän kysymyksiin vastaaminen, sillä he miettivät osaavatko vastata niihin oikein. Sanoin, että jokainen vastaa niin kuin omasta mielestä parhaalta tuntuu ja he osaavat kyllä vastata niihin ammattilaisina.

2.2 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuskysymykset

Halusin tehdä opinnäytetyöstäni laadullisen eli kvalitatiivisen työn, sillä se tuntui minusta toimivimmalta tavalta tehdä teoriaan ja kyselyyn perustuva opinnäytetyöni. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus vastaa ensisijaisesti kysymyksiin miksi, millainen ja miten. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää asioita eri näkökulmista. Laadulliseen tutkimukseen voidaan kerätä tietoa monilla erilaisilla menetelmillä, kuten esimerkiksi ryhmäkeskusteluilla tai syvähaastatteluilla. (inspirans 2009, hakupäivä 4.8.2014) Kvalitatiiviseen tutkimusmenetelmään kuuluu käsitys itse tutkimuskohteesta ja kysyttävistä kysymyksistä sekä käsitys tutkimuksen tavoista ja etenemisestä, joilla aineisto ensin kerätään ja myöhemmin analysoidaan. (Hujala, Karila, Kinon, Niiranen, Ojala & Ruoppila 1999, 180.) Opinnäytetyöni on siis laadullinen, koska kysyn kysymyksiä, joihin vastaaja voi vastata subjektiivisesti eli siten miten hän itse kokee asian.

Eli esimerkiksi kysymykset koskien lasten leikkejä; millaisia leikkejä ja miten he leikkivät.

Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat: 1) millaisia leikkejä 1-3-vuotiaat lapset leikkivät päiväkodissa ja kotona? Sekä 2) Leikkivätkö lapset enemmän ohjatusti vai vapaasti? ja kumpaa arvostetaan enemmän? Opinnäytetyöni tavoitteena oli siis kartoittaa kirjallisuuden ja päiväkodin työntekijöille ja lasten vanhemmille suunnatun pienen kyselyn avulla, mitä ja miten alle kolmevuotiaat lapset leikkivät arjessaan eli päiväkodissa ja kotona.

Tutkimusmenetelmänä kyselyä ei ehkä arvosteta yhtä paljon kuin haastattelua, sillä kyselyssä ei voida tehdä lisäkysymyksiä tarkentamaan asiaa, ja vastaukset voivat jäädä suppeiksi. Haastattelussa aiheesta syntyy keskustelua, ja näin myös kysyttäviin kysymyksiin saadaan usein asiasisällöltään kattavampia vastauksia. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 72–73.)

Tein kyselyn (liite 1.) viidelle (5) päiväkodin työntekijälle, joista takaisin sain neljä (4) vastausta. Tein toisen kyselyn (liite 2.) viidelle (5) vanhemmalle, joista kaikki viisi (5) palauttivat vastauksensa. Otantani on siis todella pieni, joten siinäkin mielessä laadullinen tutkimus oli parempi vaihtoehto kuin määrällinen.

Tutkimuksen aineiston keruuvaiheessa ehkä yleisin mieleen heräävä kysymys koskee aineiston kokoa. Sitä, kuinka paljon täytyy olla aineistoa, jotta tutkimus olisi yleistettävissä, edustavaa ja tieteellistä. Usein mietitään myös aineiston riittävää kokoa. Käytännössä tutkimuksen aineiston koon määrää käytettävissä olevat tutkimusresurssit eli raha ja aika. On esitetty arvio, jonka mukaan vähemmän kuin yksi sadasta väitöskirjaa alemmista opinnäytteistä (ihmistieteiden puolella) on tieteellisesti merkittävä. Opinnäytetyö onkin harjoitustyö, jonka tarkoituksena on näyttää opiskelijan oppineisuus alalta. Tämän takia opinnäytetöiden aineistojen koot voidaan lajitella omaan arvoonsa, eikä tämän vuoksi opinnäytetyön aineiston laajuutta tule pitää opinnäytetyön merkittävimpänä tekijänä ja kriteerinä. Laadullisissa tutkimuksissa pääsääntöisesti aineiston koko on vähäinen tai pieni verrattuna määrälliseen tutkimukseen. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 85.)

Kyselyissä käytin ainoastaan avoimia kysymyksiä, eli vastaajat saivat omin sanoin vastata kysymyksiin. Olisi ehkä ollut parempi laittaa mukaan myös kysymyksiä, joihin olisi ollut valmiit vastausvaihtoehdot, sillä osa vastanneista vastasi joihinkin kysymyksiin todella suppeasti. Työntekijöille suunnatut kysymykset poikkesivat hieman vanhemmille suunnatuista kysymyksistä, mutta olivat kuitenkin samasta aihepiiristä. Näin jälkikäteen ajateltuna, olisin voinut kysyä samat kysymykset työntekijöiltä ja vanhemmilta, sillä vastausten analysointi olisi ollut varmasti helpompaa. Kysyin työntekijöiden ammattinimikettä, työuran pituutta ja ryhmää sen vuoksi, että opinnäytetyötäni lukevat saisivat kuvan siitä, minkä ammattiryhmän työntekijöiltä olen vastaukseni saanut ja kuinka pitkä kokemus heillä on työstään.

2.3 Aineiston analyysi ja eettisyys

Käytin opinnäytetyössäni aineiston analyysimenetelmänä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan menetelmää, jolla voidaan tehdä päteviä päätelmiä tutkimusaineistosta ja sen suhteesta asia- ja sisältöyhteyteen. Sisällönanalyysi on työväline, jonka avulla voidaan tuottaa uutta tietoa ja saada uusia näkökulmia asioille. Tutkittava aineisto voi olla melkein mitä tahansa, millä on yhteys tutkittavaan asiaan ja sitä voidaan analysoida ja havainnoida. (Anttila 1998.) Sisällönanalyysimenetelmällä pyritään saamaan yleinen ja tiivistetty kuvaus tutkittavasti ilmiöstä. (Sarajärvi & Anttila 2009, 103).

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää laadullisissa tutkimuksissa. Sisällönanalyysimenetelmällä voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. Useimmat eri nimillä tunnettavat analyysimenetelmät perustuvat tavalla tai toisella sisällönanalyysiin, siinä tapauksessa jos sisällönanalyysillä tarkoitetaan kuultujen, kirjoitettujen, tai nähtyjen aineistojen analyysiä väljänä teoreettisena kehyksenä. Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysiprosessi alkaa siitä, mikä herättää tutkimuksen tekijän huomion ja mikä häntä kiinnostaa. Seuraavaksi käydään läpi aineistoa, merkitään asiat, jotka sisältyvät siihen mikä aineistossa kiinnostaa tutkimuksen tekijää. Kaikki sen ulkopuolelle jäävä informaatio jätetään tutkimuksen ulkopuolelle. Merkityt asiat kerätään yhteen ja erilleen muusta aineistosta. Tämän jälkeen aineisto luokitellaan, teemoitetaan ja tyypitetään, jonka jälkeen kirjoitetaan yhteenveto. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 91–92.)

Opinnäytetyöni aineisto oli niin suppea, että en jättänyt mitään asioita aineistosta sivuun. Käsittelin ja toin esille siis kaikki kyselystä ilmi tulleet asiat. Mielestäni se oli ihan hyvä, sillä näin pienestä otannasta ei mielestäni kannata jättää mitään pois, vaan ennemminkin ottaa irti kaiken minkä saa. Teemoitin kyselyn vastaukset samankaltaisten kysymysten mukaan esimerkiksi lasten leikit, leikin ohjaus ja vapaa leikki sekä leikin merkitys.

Pidin opinnäytetyötäni tehdessä kiinni eettisyydestä muun muassa siten, etten paljasta työssäni kyselyyn vastanneiden nimiä tai muutenkaan kirjoita vastanneista niin, että heidän henkilöllisyytensä voisi tulla julki. En ole myöskään tuonut julki kyselyyn liittyvän päiväkodin nimeä. Olen myös teoriaa kirjoittaessani tuonut esille, jos olen lainannut suoraan toisen tekstiä tai kun olen lainannut toisen tekstin asiasisältöä kertomalla lähteen, josta olen tietoni lukenut. Olen myös kunnioittanut toisten kirjoittajien tekstiä, enkä ole sortunut plagiointiin. (Hujala, Karila, Kinon, Niiranen, Ojala & Ruoppila 1999, 42.) Opinnäytetyöstäni olen saanut luotettavan käyttämällä monia eri lähteitä. Olen myös teoriaa etsiessäni suhtautunut kriittisesti lukemaani ja pohtinut voinko käyttää sitä työssäni, niin että työni luotettavuus säilyy.

3. YLEISTÄ LEIKISTÄ

3.1 Mitä leikki on ja mistä se alkaa?

Lapset ovat leikkineet aina, joka puolella maailmaa. Leikki on perusedellytys lapsen kasvuun ja ihmismielen kypsymiseen. (Tamminen 2001, 12.) Leikin avulla lapsi sopeutuu ympäristöönsä ja maailmaansa, ja se on lapsen väline sosiaalistua, oppia uusia asioita ja kasvaa ihmisenä. Lapsella on oikeus olla lapsi ja leikkiä. (Arajärvi 2001, 8.) Ilman leikkiä tästä elämästä puuttuisi yksi olennainen osa ihmisen toimintaa. Leikkiä on vaikeaa määritellä siten, että se kertoisi kaiken mitä leikki on, jättäen kuitenkin pois sen, mitä leikki ei ole. On hankalaa sanoa, onko esimerkiksi kiven heittäminen, jonkun puheen jäljitteleminen tai hyppääminen leikkiä vai niin sanotusti ei-leikkiä. (Kalliala 2008, 39–40.)

Leikki vaikuttaa kaikkeen lapsen kehityksessä identiteetin muodostumisesta lähtien. Leikissä lapsen karkea- ja hienomotoriikka kehittyy ja kehon hahmottaminen helpottuu. Leikissä lapsi oppii sääntöjä ja normeja sekä oppii mikä on oikein ja mikä väärin. Lapsen kommunikaatiokyky, ajattelu, pettymysten hallinta, luovuus, itsehillintä ja mielikuvitus kehittyvät leikin myötä. Leikissä lapsi oppii ottamaan vastuuta ja itsenäistymään. Myös sukupuolirooleja opitaan ja ystävyyssuhteet ja tasa-arvoisuus kehittyvät leikissä. (THL 2010.) Leikkiä voisi sanoa lapsen työkaluksi kaikkeen oppimiseen.

Leikki on täysin vapaaehtoista toimintaa. Lasta ei voi pakottaa eikä suostutella leikkiämään niin ettei leikki menettäisi mitään itsestään. Vapaaehtoisuus leikkiin merkitsee sitä, että siihen ryhdytään itse leikin vuoksi. On myös huomioitava se, että lapsi ei leiki sen vuoksi, että oppisi jotain vaan hän oppii leikkiessään ihan huomaamattaan. (Kalliala 2002, 187–188.)

Leikkiä voidaan selittää myös niin, että lapsella on halu tehdä jotakin, mikä on todellisuudessa mahdotonta toteuttaa. Lapsi on huomannut ympärillään asioita, joita hänkin haluaisi kokeilla, mutta ei kuitenkaan oikeasti voi. Leikin avulla lapsi voi kuvitteellisesti kokeilla olevansa esimerkiksi perheen äiti tai prinsessa. (Helenius & Lummelahti 2013, 87.) Leikki lähtee aina lapsen sisäisestä halusta leikkiä (Kahri 2001, 18).

Leikki on myös suuri osa aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Lapsi matkii ja toistaa, mitä toiset ihmiset hänen ympärillään tekevät. Kun lapsi näkee esimerkiksi, että äiti käyttää lusikkaa syödessään, hän ymmärtää ja osaa viedä lusikan myös omaan suuhunsa. Mielikuvitus alkaa pikku hiljaa kehittyä ja lapsi alkaa toistaa ja näin ollen myös leikkiä erilaisia asioita elämästään. Leikki tukee lapsen mielikuvitusta, motorista kehitystä ja kielen kehittymistä. Leikin lomassa opitaan sosiaalisia taitoja kuten neuvottelua ja riitatilanteiden sovittelua. Leikin avulla lapsi voi myös käsitellä erilaisia hänen elämässään jollakin tavalla esille tulleita, hieman pelottaviakin asioita kuten esimerkiksi hammaslääkäriä käyntiä. (Hermanson, 2012.)

Leikin avulla lapsi voi käsitellä kokemuksiaan, elämyksiään ja tunteitaan. Leikissä lapsi voi leikkiä yhä uudestaan ja uudestaan asioita, joita hän on kokenut tai haluaisi kokea. Lapsi voi siirtää myös oman sisäisen kokemuksensa ulkopuolelle, eli leikkiä esimerkiksi nukella, joka kokee samoja asioita mitä lapsi itse on kokenut. Leikki laajentaa lapsen sisäistä maailmaa, jonka avulla hän oppii hahmottamaan ja ymmärtämään ympärillä olevia ihmisiä, heidän kehoaan ja mieltään. Leikeissä lapsi voi eläytyä myös toisiin ihmisiin tai eläimiin. (Airas & Brummer 2002, 165–166.)

Mistä leikki oikein alkaa? Vaikka lapsi olisi vasta syntynyt, lapsen leikkiin vaikuttaa aina tavalla tai toisella yhteisö, johon lapsi syntyy. Ennen kuin lapsi osaa itse toimia kunnolla, leikki syntyy yhteisessä toiminnassa vanhemman tai muun varttuneemman ihmisen kanssa. Tämä henkilö voi olla esimerkiksi äiti, isä, isovanhempi, sisarus tai lapselle läheinen hoitaja. Yhdessä leikkiminen saa aikaan miellyttäviä tunteita, on apuna kielen ja käsitteiden omaksumisessa sekä kehittää lapsen itsetuntoa. Käytännön havainnointi ja tutkimukset ovat herättäneet aivan uudenlaisen tietoisuuden siitä, miten perinteeseen liittyvät pienten lasten leikit vaikuttavat merkityksellisesti lasten kehitykseen. (Helenius & Korhonen 2011, 71.)

Lapsella on synnynnäinen alttius leikkiin, mutta siihen vaaditaan tietyt edellytykset toimiakseen. Lapsen perustarpeet tulee olla tyydytetyt. Lapsen ruuan saaminen, tarpeeksi hyvä uni sekä turvallisuuden tunne tulee turvata, jotta lapsi voi leikkiä. (Sinkkonen 2008, 217.) Leikki alkaa siis jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Jo ensimmäisten elinkuukausien aikana ilmenee leikin eri muotoja kuten erilaisia piiloleikkejä. (Tamminen

2001, 12.) Leikki alkaa lapsen ja aikuisen välisenä vuorovaikutuksena jo hoitopöydällä. (Kalliala 2002, 189). Aili Helenius ja Leena Lummelahti mieltivät teoksessaan *Leikin käsikirja* (2013, 61–62) lapsen mahdollisuutta leikkimiseen. Aivan pieni lapsi elää hetkessä, joten voiko hän kuvitella mielessään jotain muuta? Voiko lapsi siis osata leikkiä? Helenius ja Lummelahti ovat keksineet ratkaisuksi näihin kysymyksiin lapsen leikkimisen yhteisenä toimintana vanhemman kanssa. Aikuisen leikkiessä lapsensa kanssa, esimerkiksi käsileikeissä, sormileikeissä ja hypitysleikeissä, käyttää hän lasta leikissä toimijana. Lapsi siis osallistuu leikkiin sen vuoksi, että hän on juuri se, jolla leikitään.

Ensimmäiset leikit siis syntyvät aikuisen ja lapsen välille erilaisissa arkisissa tilanteissa. Esimerkiksi syötön jälkeen, kun sekä vauva, että äiti ovat hyvällä päällä, ei tarvita kuin katsekontakti, hymy ja jokin selittämätön pyrkimys tavoittaa toisen ajatukset. Joskus voi olla riittävä jo sekin, kun äidin hiukset peittävät hänen kasvonsa ja äiti menee ikään kuin piiloon. Vauvasta tällainen piiloon meneminen ja sen jälkeen esiin tuleminen on jännittävää ja hauskaa. (Sinkkonen 2004, 71.)

Vanhemmat opettavat lapselleen leikkimisen kyvyn ja siten myös keinoja selviytyä elämässä. Laulut, lorut, sormileikit, katselukirjat, kutitusleikit ja kaikki yhteiset puuhastelut puheen, laulun tai liikkeen kanssa auttavat vauvaa itsensä ja ympäristönsä hahmottamisessa ja luovat tällä tavoin pohjan kyvyille leikkiä. Lapsen mieluisinta tekemistä onkin leikkiminen. (Airas & Brummer 2002, 163.)

Leikkien toistaminen lapselle on tärkeää, jotta lapsi oppii tunnistamaan leikin kulun. Kun leikki leikitään joka kerta samalla tavalla, oppii lapsi tunnistamaan ja muistamaan mitä leikissä tapahtuu. Näin hyvin pienikin lapsi osaa olla riemuissaan leikistä, koska pystyy ennakoimaan mitä leikissä seuraavaksi on tulossa. Esimerkiksi jos isä hyppyyttää lastaan aina saman lorun tahtiin ja viimeisellä sanalla isä nostaa lapsen korkealle ilmaan, osaa lapsi jo ennakoida ilmaan noston. (Kahri 2001, 12.)

3.2 Mitä ja miten lapset leikkivät?

Leikkiä on pyritty luokittelemaan monilla eri tavoilla, jotta sen olemuksesta oltaisiin paremmin perillä. Luokitteluissa on nimetty alkeelliset yksin- ja rinnakkaisleikit, jotka

vaiheittain kehittyvät yhteisleikeiksi. Yksinleikki ymmärretään tapahtumana, jossa lapsi leikkii omilla leluillaan omia leikkejään. Rinnakkaisleikissä lapset leikkivät samoilla leluilla, mutta eri leikkejä. Tällaisesta leikistä voi käyttää esimerkkinä hiekkalaatikkoa, missä lapset leikkivät yhtä aikaa samankaltaisilla leluilla, kuitenkin jokainen tekee omaa toimintaansa kuten esimerkiksi täyttää hiekkäämpäriä. Yhteisleikki puolestaan on leikkiä, jossa lapset leikkivät samaa leikkiä, samoilla leluilla. Tällaisia leikkejä ovat muun muassa koti-, hipa tai lääkrileikit. (Riihelä 2004, 27–28.)

Leikkiä voidaan määritellä myös esimerkiksi kehitysvaiheiden mukaisesti, missä vaiheessa leikitään mitään leikkejä. Aikuisten on oltava tietoisia lasten ikäkausiin liittyvistä leikeistä, jotta he voivat tarjota lapsille tarvittavat tilat ja välineet leikkiä varten. Suomessa on todettu, että lapsen leikki alkaa esine- ja harjoitusleikeistä, joita seuraa sääntöleikit ja kuvitteluleikit, joihin kuuluu muun muassa symbolileikit ja roolileikit. Täytyy kuitenkin muistaa, että leikkiä on luokiteltu monella eri tavalla, joten yhtä oikeaa luokittelutapaa ei ole. (Kalliala 2008, 41–42.)

Roger Caillos on jaotellut leikin neljään kategoriaan: kilpailu, kuvittelu, huimaus ja satuma. Caillos on havitellut mahdollisimman universaalia luokitusta leikille, mutta myöntää kuitenkin, ettei ole mahdollista sisällyttää koko leikin maailmaa neljän teeman sisälle. Useihin leikkeihin sisältyy kilpailua. Lapset haastavat toisiaan esimerkiksi kuka pystyy olemaan räpyttämättä silmiään pisimpään tai kuka kestää pisimmän aikaa kutittamista. Kilpailun päämääränä on voittaminen, mikä puolestaan vaatii kilpailijalta erilaisia taitoja kuten sinnikkyyttä ja itsekuria. Kilpailussa jokainen pyrkii itse tekemään parhaansa ja tavoittelemaan voittoa. (Kalliala 1999, 40–41.)

Kuvitteluleikeissä suostutaan ja sovitaan yhteisestä fiktiivisestä maailmasta. Kuvitteluleikissä leikkijä muuttuu itse joksikin kuvittelemakseen henkilöksi sisälle kuvitteelliseen maailmaan. Tällaisissa leikissä leikkijä uskottelee olevansa jokin muu kuin oikeasti on eläytymällä rooliin ja käyttäytymällä ehkä erilailta miten oikeasti käyttäytyisi. Kuvitteluleikeissä lapsi jäljittelee jotain toimintaa, jonka on aikaisemmin nähnyt esimerkiksi aikuisen tekemän. Roolit perustuvat siis jäljittelyyn, mutta muut leikkiin liittyvät kuten esineet ja tapahtumat ovat kuvitteellisia. Leikin lomassa lapset keskustelevat leikissä, mutta myös neuvottelevat leikin kulusta. (Kalliala 1999, 40–44.) ”Tää tekis nyt näin” tai ”olisko nyt yö?” ovat esimerkkejä leikkiin liittyvistä neuvotteluista kun taas itse leikissä

keskusteleminen on leikkiin kuuluvien roolien keskustelua. Lapset käsikirjoittavat, ohjaavat, lavastavat ja näyttelivät leikkinsä. Kuvitteluleikeissä lapset voivat eläytyä rooliinsa sataprosenttisesti, mutta tietävät kuitenkin koko ajan leikin ollessa käynnissä, että leikki on leikkiä. Esimerkiksi lapsen leikkiessä veturia, hänen isänsä haluaa halata häntä leikin lomassa, mutta lapsi saattaa vastata, ettei vetureita voi halata. Lapsi ei kuitenkaan uskottele isälleen olevansa oikea veturi. (Kalliala 1999, 44.)

Huimaus – kategoriaan kuuluvat leikit, joissa tavoitellaan huimaavaa tunnetta. Tällaisissa leikeissä havitellaan pyörtymyksen tunnetta ja järkytetään hetkellisesti aistien luotettavuutta. Lapset tietävät, että kun pyörii ympäri, menee pyörälle päästään. Lapsi tavoittelee mielihyvää pyörimällä huvikseen ympäri saadakseen päänsä pyörälle. Tämä on fyysisen huimauksen havittelu. Psykkisellä huimauksella tarkoitetaan rinnakkaista ilmiötä fyysiselle huimaukselle. Tällaisessa huimauksessa lapsi haluaa hullutella ja aiheuttaa hetkellistä epäjärjestyä ja sekasortoa. Viimeisimmässä kategoriassa ovat sattumaleikit, joissa niinkään tiedoilla ja taidolla ei ole mitään tekemistä vaan eritoten tuurilla ja kohtalon suosiolla. Tällaisia leikkejä ovat esimerkiksi erilaiset noppapelit, arpajaiset, lotto ja kruuna ja klaava. Näiden leikkien viehätysvoima piilee sattumanvaraisuudessa. (Kalliala 1999, 42–47.)

3.3 Vapaa leikki

Vapaassa leikissä lapsi keksii itse sisällön ja muodon luovaan leikkiinsä. Lapsi voi muuntaa hänen arjessa tapahtuneita asioita sopiviksi leikkiin omien kokemusten, käsitysten, elämysten ja tietojen perusteella. Vapaassa leikissä on usein pohjalla leikki-idea, jonka lapsi pyrkii leikissään toteuttamaan. Leikkiessään lapsi analysoi todellista maailmaa mielikuvituksensa avulla. Lapsi valitseekin vapaaseen leikkiin aiheeksi yleensä jonkin itselleen läheisen tai tärkeän asian. (Helenius, Hintikka & Vähänen 2004, 41.)

Lapsi keksii vapaalle leikille säännöt leikin lomassa ja ne kehittyvät leikin mukaisesti kokoajan. Tämän vuoksi leikki voi olla katkonaista, epäjohdonmukaista, pysähtynyttä tai kaaosmaistakin, mutta silti toimia hyvin. Leikin aikana lapsi rakentaa ja ottaa haltuun tilaa ympärillään leikille ja itselleen. Leikissä lapsi on täysin paneutunut leikinmaailmaan. (Urho & Vehkalahti 2013, 18.)

Monet voivat miettiä, saako aikuinen puuttua lapsen vapaaseen leikkiin. Miten aikuinen voisi tukea lapsen vapaata leikkiä, niin ettei kuitenkaan liikaa puuttuisi siihen? Eikö vapaa leikki kuitenkin tarkoita sitä, ettei siihen puututtaisi? Draamaleikin tutkija ja pedagogi Gunilla Lindqvist on kuitenkin sitä mieltä, että aikuinen voi ja saa vaikuttaa lapsen leikkiin. Aikuinen mukana lapsen leikeissä tukee lasten taitoja ja saattaa saada aikaan lasten omia, pitkäkestoisiaakin leikkejä. Leikki tarvitsee usein virikkeitä syntyäkseen. Aikuinen voi olla tukemassa lasta koskien muun muassa sopivia olosuhteita, välineitä sekä aikaa ja tilaa. Vaikka aikuinen tukisikin lapsen leikkiä ja antaisi virikkeitä sille, ei se vangitsisi vapaata leikkiä. Aikuisen ja lapsen väliset leikit voivat jatkua helposti lapsen vapaana leikkinä myöhemmin. Aikuisen leikissä mukana oleminen ei tarkoita sitä, että aikuisen tulisi hallita, määrätä tai sensuroida leikin kulkua. Aikuisen tulee olla valmis heittäytymään leikin maailmaan ja osallistumaan siihen itsekkin leikkijänä lapsen kanssa. Vapaa leikki on todella tärkeää myös lapsen henkiselle kehitykselle. (Urho & Vehkalahti 2013, 8-9.)

Aikuisen tehtävänä vapaassa leikissä on pysyä kuulomatkan päässä ja auttaa aina tarvittaessa. Aikuinen voi tehdä esimerkiksi kotiaskareitaan, mutta tarvittaessa huikata lapselle jotain leikkiin sopivaa. Esimerkiksi lapsen pyytäessä mukaan laivaleikkiin, voi äiti pyykkien laiton lomasta huikata lapselleen olevansa selvittelemässä laivan köysiä ja tulevaisuutta. Tämä voi jo riittää lapselle, eikä hän välttämättä tarvitse aikuista leikkiin sen enempää. (Helenius, Hintikka & Vähänen 2004, 12–13.)

Lasten leikkiessä vapaata leikkiä voi aikuisille tulla hankaluuksia päättää, milloin puuttua leikkiin. Esimerkiksi jos lapset leikkivät sota- tai muita väkivaltaan liittyviä leikkejä, milloin aikuisen tulisi puuttua niihin? Aikuisten pitäisi kuitenkin muistaa, että lasten on hyvä saada käsitellä myös vaarallisia tai vaikeita asioita leikeissään. Leikkien avulla lapset yrittävät ymmärtää maailmaa, eivät satutaa itseään tai toisiaan. Lapsi siis käsittelee asioita tavalla, joka ei satuta ketään. Sotaleikit kestävät aikansa, kunnes keksitään jokin uusi leikki. (Helenius, Hintikka & Vähänen 2004, 15–16.)

Vapaassa leikissä lapsi myös oppii itsenäisesti. Jari Sinkkonen on käyttänyt kirjassaan ”Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun” (2008, 217–218.) hyvää esimerkkiä tilanteesta, jossa pieni lapsi oivaltaa ja oppii uutta vapaan leikin aikana. Kymmenen kuukauden

ikäinen poika konttaa pallon perässä, ja aina kun hän saavuttaa pallon, ote kirpoaa ja pallo lennähtää eteenpäin. Lasta seuraavan äidin tekisi mieli antaa pallo lapselle, mutta malttaa kuitenkin mielensä ja katsoo, mitä lapsi tilanteessa keksii. Aikansa yritettyään lapsi ei enää yritäkään tavoittaa palloa kädellään, vaan koukistaa kätensä ja ottaa pallon kyynärtaipeeseensa. Tämä on hyvä esimerkki siitä, kuinka lapselle on annettava rauha leikkiä itsekseen. Kuitenkin vanhemman on hyvä olla läsnä, jolloin lapsella on turvallista leikkiä.

Vapaa leikki on lapsen tasapainoisen elämän elinehto. Aikuisen tulisi pystyä sietämään lapsien leikistä syntyviä kaaoksia. He voisivat kertoa lapsilleen alueen, jossa he saavat leikkiä, jolloin leikit eivät levittäytyisi koko kodin alueelle. Lapset tarvitsevat usein rekvisiittaa omaa leikkiä luodessaan. Lapsilla on hyvä mielikuvitus, joten he tekevät tarpeelliset tavarat itse tai keksivät uusia käyttötarkoituksia esineille. (Helenius, Hintikka & Vähänen 2004, 18–20.)

Lapsi oppii leikissä myös yhteistoimintaa muiden lasten kanssa. Aina oma leikki-idea ei toteudu, vaan pitää osata luopua omasta ideastaan ja kuunnella myös muiden ideoita ja sitoutua niihin. Tämä luopuminen omasta leikki-ideasta valmistelee lasta muun muassa koulumaailmaan ja siellä työskentelyyn, sillä lapsen on tällöin suostuttava opettajan esittämiin toimintoihin. Leikki-idean lisäksi leikkijöiden on sovittava leikin toteutustavasta ja -paikasta. Usein kun toinen ehdottaa jotakin, ehdottaa toinen leikkijä jotain alkuperäisideaan sopivaa, ja näin leikkiä rakennetaan ja organisoidaan loogisesti yhdessä. Myös leikkiin tarvittavia tarvikkeita voidaan suunnitella ja rakentaa yhdessä. Leikki opettaa lapselle myös vuorovaikutustaitoja ja synnyttää uusia kontakteja, jotka voivat vaikuttaa jatkossa koko lapsiryhmän toimintaan. Vaikka leikissä roolit ja tapahtumat pohjautuvat mielikuvitukseen, koetaan kuitenkin tunteet ja lapsien väliset suhteet oikeasti ja aidosti. (Helenius, Hintikka & Vähänen 2004, 47–48.)

Vapaassa leikissä lapsi leikkii siis yhteistyötaitojensa ja oman mielikuvituksensa varassa. Leikissä lapset rakentavat omaa minäkuvaansa ja tutkivat ympärillä olevien ihmisten välisiä suhteita. He myös mielellään jäljittelevät aikuisten tekemiä asioita. Vapaa leikki on juuri silloin rikkaimmillaan kun lapset käsittelevät sen lomassa ihmissuhteita. Silloin kun lapsi leikkii, hän osaa täydellisesti esittää juuri sitä rooliaan mitä hän silloin esittää,

olipa hän koira, äiti tai palomies. Toisten lasten merkitys leikissä on sosiaalisten taitojen kannalta hyvin suuri. (Gylden & Katajamäki 2009, 345.)

Leikissä lapsen ajattelu muuttuu abstraktimmaksi, sillä erilaisten mielikuvien luominen kehittää abstraktista ajattelua. Leikkiin tarvittavien välineiden puuttuminen ei haittaa. Lapset korvaavat tarvittavat esineet muilla esineillä käyttäen mielikuvitustaan ja näin myös abstraktiajattelu kehittyy. Vapaa leikki kehittää myös lapsen itsekuria ja keskittymiskykyä. Lapsen halu leikkiä saa lapsen paneutumaan leikkiin intensiivisesti ja saa lapsen miettimään hyvinkin älyllisiä asioita. Joissakin leikeissä lapset saattavat joutua odottamaan omaa vuoroaan pitkänkin ajan. Kun lapsi vihdoin ja viimein pääsee itse osalliseksi leikkiin, huomaa hän, että leikki oli mukava ja haluaa leikkiä sitä uudelleen. Näin hän jaksaa odottaa leikkiä kärsivällisesti myös toisella kertaa. (Helenius, Hintikka & Vähänen 2004, 51–52.)

3.4 Ohjattu leikki

Aluksi lapsen kasvattajalla on pääasiassa avaimet leikkiin. Kun lapsi alkaa pikku hiljaa kiinnostua uusista ympärillä olevista asioista, on aikuisen tuettava herkästi haavoittuvaa lasta. Alle kolmevuotiaiden lasten maailmassa lapset tarvitsevat leikki- ja puhekavereikseen aikuisia. Aikuinen on sen kulttuurin edustaja, johon lapsi on syntynyt, joten aikuisen rooli kasvatuksessa ja leikissä on erittäin tärkeä. Aikuinen huomaa lapsen ihmettelyn kohteet ja auttaa lasta ymmärtämään niitä. Lapset kykenevät usein noin toisen ikävuoden aikana kertomaan sanallisesti leikkiaikomuksistaan. Lasten aloitteet leikeistä ovat tällöin aikuisen ohjauksen pääohjeita. Vauvaiässä aikuinen vaikuttaa ja aloittaa monia toimia, joihin lapsi pystyy liittymään. Myöhemmin kuitenkin kun lapsella alkaa olla omia leikki-ideoita, tarvitaan usein aikuista laittamaan leikki-idea yhdessä lapsen kanssa eteenpäin. (Helenius & Lummelahti 2013, 77–78.)

Aikuiset toteuttavat leikkiin mahdollistavat tekijät kuten esimerkiksi rajaavat elintilan, antavat leikille aikaa, leikkitalan sekä välineet. Aikuisen tulisi suojella leikin vapaaehtoisuutta ja lisätä omalla toiminnallaan leikin pitkäkestoisuutta ja tyydyttävyyttä, kuitenkin niin, että leikin hallinta on lapsilla. Luonnollisesti aikuinen myös turvaa lasten psyykkisen ja fyysisen turvallisuuden, jotta lapsilla olisi turvallista leikkiä ja tutkia maa-

ilmaa vapaasti. Joskus lapset tarvitsevat leikin lomassakin aikuisen turvaa. Tällöin halaus tai hymy aikuiselta antaa lapselle turvaa ja leikki voi jatkua. Katsekontakti aikuisen ja lapsen välillä on myös tärkeää varsinkin pienten lasten kohdalla, sillä katsekontakti saa lapsen tuntemaan olonsa turvalliseksi. (Kalliala 2008, 50–51.)

Myös ystävyysuhteiden vaaliminen on osa aikuisen roolia leikin tukijana. Aikuinen toimii aktiivisena osapuolena edistääkseen lasten välistä sosiaalista ja positiivista vuorovaikutusta sekä pitkäkestoista, tyydytystä tuovaa yhteistä leikkiä. Aikuisen on löydettävä leikin edellytysten ja vapaan ajan mahdollistamisen lisäksi luovia ja uusia tapoja kannustaa lapsia leikkimään ja tekemään yhdessä. Joskus myös lapsiryhmässä kannustamaan joitakin lapsia leikkimään ihan vain kahdestaan, jotta ystävyysuhteita saataisiin näin aikaiseksi. (Kalliala 2008, 58.)

Aikuisella on tehtävänänsä lapsen leikin välitön ohjaus, millä tarkoitetaan leikin aikana tapahtuvia neuvoja ja leikkiin vaikuttamista. Tällaista ohjausta ovat esimerkiksi keskustelu lapsen kanssa, lasten jäljittelemän toiminnan merkityksen selittäminen, mielikuvi- tusta tukevien kysymysten esittäminen, erilaisten neuvojen ja vihjeiden antaminen leikin sisällön rikastuttamiseksi, mallileikkimistä sekä lapsen kanssa mukana leikkimistä. Aikuisen tulisi ohjata lapsen leikkiä turmelematta lapsen omaehtoista leikkiä. Eli ei yritä tehdä leikistä täydellistä vaan antaa lapselle tilaa leikkiä omalla tavallaan. Aikuisen ei tule puuttua liian aikaisin lapsen ”väärin leikkimiseen” eli esimerkiksi silloin, kun lapsi laittaa nukkensa pöydälle nukkumaan tai ajaa autolla sisään leikkiin. Aikuisen on löydettävä tasapaino liiallisen ja liian vähäisen ”auttamisen” välillä. (Kalliala 2008, 53, 56.)

Pienten lasten kohdalla aikuinen ohjaa lasta leikkitilanteessa esimerkiksi kertomalla, että toisen leikkikalua saa lainata, mutta kädestä ei saa ilman toisen lupaa ottaa. Lasta voi tällöin ohjata hakemaan itselleen jonkin toisen lelun. Aikuisen tulee olla myös ajan hermolla siitä, mitä lasten leikissä tapahtuu, jotta hän voi ennakoida mahdolliset riitatilanteet lasten välillä. Joka välissä ei kuitenkaan tulisi puuttua lasten leikkiin, vaan tulisi toimia harkitusti. Tilanteesta riippuen, joskus on parempi ehdottaa toista leikkiä tai joskus vaan seurata, miten kiista kehittyy, varsinkin jos leikkijät ovat vähän vanhempia. (Helenius & Lummelahti 2013, 78–79.)

Lapsen kanssa yhdessä leikkiminen, kirjojen lukeminen, satujen ja lorujen kertominen sekä jutteleminen ovat lapsen ja aikuisen välisiä toimintoja, jotka tukevat lapsen myönteistä kehitystä. Aikuisen ja lapsen välisiin leikkeihin sisältyy paljon tärkeitä asioita lapsen kehitykselle. Lapsi kokee olonsa turvatuksi leikkiessään myönteisessä ilmapiirissä ja saa aikuiselta palautetta omista taidoistaan ja itsestään. Lapsi saa leikin lomassa käsitellä päivän aikana tapahtuvia asioita, kuten onnistumisia ja pettymyksiä, ja saa samalla aikuisilta tukea ja lohdutusta. (Lyytinen & Lyytinen 2002, 116- 117.)

Leikin ohjauksella voidaan tukea myös lasten välisten positiivisten suhteiden syntymistä. Lapsia voidaan kannustaa erilaisiin rooleihin ja niihin liittyviin suhteisiin toisia rooleja kohtaan. Esimerkiksi aikuinen voi kysyä vauvoja työntävältä lapselta kysymyksen: ”Viekö se äiti vauvan ulos rattaissa?” Tämä toiminta luo pohjaa lapsen roolileikille. (Helenius & Lummelahti 2013, 79.) Ohjatulla leikillä voidaan myös esimerkiksi pyrkiä vahvistamaan ja kehittämään lasten sosiaalisia taitoja tai ongelmanratkaisukykyä. Aikuisen on kuitenkin ymmärrettävä, että jokainen lapsi kokee leikkinsä omalla tavallaan ja saa siitä tarvitsemansa kokemukset, taidot ja virikkeet. (Urho & Vehkalahti 2013, 9-10.)

3.5 Leikin merkitys lapselle

Käytännön havainnointi ja erilaiset tutkimukset ovat tuoneet tietoisuuteen perinteeseen sisältyvien pienten lasten leikkien merkityksestä lapsen kehitykselle. Yhdessä toisen kanssa leikkiminen virittää lapsen itsetuntoa, auttaa kielen ja eri käsitteiden kehityksessä ja omaksumisessa sekä herättää mielekkäitä tunteita. (Helenius & Korhonen 2011, 71.) Leikki on lapsen apuväline selviytymiseen maailmassa (Sinkkonen 2008, 224).

Leikillä on äärettömän suuri merkitys lapselle ja lapsen kehitykselle. Leikki on lapselle arvokasta sellaisenaan, mutta se on myös ratkaisevassa asemassa lapsen terveelle itsetietoisuudelle ja kehitykselle. Lapsen kehitystä käsittelevissä eri teorioissa on leikkiä pidetty välttämättömänä lapsen sosiaalisen, fyysisen, kognitiivisen ja emotionaalisen kehityksen kannalta. (Van Hoorn 1999, 35.) Leikissä lapsi kehittää muun muassa kieltään, ajatteluaan ja ongelmaratkaisukykyään. Leikissä lapselle kehittyy kyky erottaa leikin todellisuus ja ulkoinen todellisuus toisistaan. Leikkiessään lapsen sosiaalis-

emotionaaliset taidot kehittyvät, empatiakyky vahvistuu ja lapsi oppii säätelemään omia tunteitaan paremmin. (Kalliala 2002, 188.)

Vauvan mielen kehitykselle on erityisen tärkeää vanhemman ja lapsen hyvän vastavuoroisuuden kokeminen. Vanhempien ja vauvojen välisissä leikeissä, loruissa ja lauluissa tulee luonnostaan vauvan koskettelua, vastavuoroisia katseita eli monien aistien aktivoimista yhtäaikaaisesti. Tällaiset iloa ja mielihyvää tuottavat leikit auttavat vauvaa kehittymään monella tavalla. Esimerkiksi vauvan aivot kehittyvät, ympärillä oleva maailma alkaa hahmottua, mieli kehittyy, erilaiset taidot kehittyvät kun harjoitellaan ja opetellaan yhdessä sekä kyky leikkiä mahdollistuu. (Airas & Brummer 2002, 168.)

Käsittelemällä ympäristönsä erilaisia esineitä lapsi saa palautetta niiden ominaispiirteistä ja toimintatavoista, kuten esimerkiksi siitä, tuleeko esineistä ääntä, ovatko ne minkä kokoisia ja tuntuisia ja onko niissä liikkuvia osia. Kokemuksiensa kautta kokeilemalla ja toistamalla lapsi oppii pikku hiljaa erilaisia toimintatapoja, joita pyrkii myös soveltamaan uusiin asioihin. Jean Piaget'n (1896–1980) mukaan lapsen kehitystä eteenpäin vievät eritoten älyllistä ristiriitaa herättävät toiminnot, joissa lapsi ymmärtää, että aikaisemmat toimintamallit eivät olekaan enää riittäviä vaan tehtävän ratkaisemiseksi edellytetään toiminnan muuttamista uudeksi. (Lyytinen & Lyytinen 2002, 89.)

Ensimmäisenä ja toisena vuotena esiintyvät esineleikit antavat lapselle oppimiskokemuksien lisäksi mahdollisuuksia tunteiden ilmaisemiseen ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Leikki edistää sosiaalisten taitojen kehittymistä. Kiintymyssuhteella on tutkittu olevan merkitystä lapsen leikin monipuolisuuteen. Lapset, jotka ovat turvallisesti kiintyneitä vanhempiinsa leikkivät monipuolisempia leikkejä ja ovat valmiimpia tutkimaan ympäristöään kuin lapset, joilla on vaikeuksia kiintymyssuhteessa vanhempiensa kanssa. (Lyytinen & Lyytinen 2002, 89–90.)

Kirjojen lukemis- ja katselutilanteissa, joissa aikuinen ja lapsi kiinnittävät huomionsa samaan asiaan, ovat merkityksellisiä lapsen kehityksen kannalta. Tilanteessa syntyy lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus. Kirjan kuvien katseleminen helpottaa puheen ymmärtämistä sekä uusien sanojen oppimista. Näissä tilanteissa, joissa luetaan kirjoja ja leikitään, puhutaankin yleensä enemmän ja keskustelut ovat pitkäkestoisempia kuin muissa arkisissa toiminnoissa lapsen kanssa. Aikuisen puhe lapsen kielellisen kehityk-

sen kannalta on hyödyllisintä niissä tilanteissa kun puhutaan asioista juuri silloin kun ne ovat läsnä tai kun keskustellaan myönteisessä ja turvallisessa ympäristössä aiheista, jotka ovat merkitykseltään lähellä lapsen omaa puhetta ja toimintaa. Esimerkiksi aikuinen voi puhumalla virittää mielikuvia kirjan sivuilla nähdystä kuvista sekä niihin liittyvistä kokemuksista, joita lapsella voi olla. (Lyytinen & Lyytinen 2002, 117.)

Leikkiessään lapset oppivat ja ymmärtävät paljon. He käsittelevät monenlaisia filosofisia, eettisiä ja olemassaolon kysymyksiä. Joskus lapset tekevät sitä leikkiessään, joskus taas leikki saa heidät keskustelemaan ja pohtimaan asioita läpikotaisin. Näin lapset osoittavat halunsa ymmärtää ympärillä olevaa maailmaa. Tällä tavoin lapset muuntavat leikkinsä niin sanotuksi vakavaksi toiminnaksi eli ei-leikiksi. Myös ”vakavat” toiminnot voivat muuttua leikiksi tai leikilliseksi toiminnaksi. (Hännikäinen 2004, 150.) Leikissä lapset tutkivat ympärillä olevaa maailmaa, muodostavat erilaisia merkityksiä ja oivaltavat todellisuutta tilanteissa, joissa omat taidot eivät vielä riitä aikuisen tasolle. Seuraamalla ympäristöään lapset oppivat myös eri ammatinharjoittajien toimia. Esimerkiksi poliisin ja rosvon roolit sekä kauppiaan ja asiakkaan roolit ovat keskenään erilaisia. Roolileikkeihin heijastuvat realistiset yhteiskunnalliset suhteet. Leikki avartaa lapsen mielikuvitusta sekä moraalista tietoisuutta. (Helenius, Hintikka & Vähänen 2004, 42.) Lapsen tasapainoiselle kehitykselle on tärkeää, että lapsi saa leikkiä vapaasti ilman aikuisen ohjausta. Tämä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja ajattelua. Leikillä on myös erittäin tärkeä merkitys lapsen itsetunnon. (Gylden & Katajamäki 2009, 345.)

Leikkiä voidaan tutkia useista eri näkökulmista, mutta yksi tärkeä näkökulma on se, että leikki on lasten keino kommunikoida, ennen kuin heillä on aikuisen tavalla kieli hallussaan. Hyvä tapa kommunikoida ja vaihtaa ajatuksia pienimpien lasten kanssa, on mennä heidän mukaansa leikkiin. Leikki on yksi polku lasten sisäisiin tunteisiin, ajatuksiin ja kokemuksiin. Kun mietitään, miksi lapsi oppii ja mitä hän oppii leikkiessään, voidaan motivaatiota pitää avainasemassa siihen. Leikin tutkiminen vie meidät aina ihmisiksi tulemisen ja identiteetin kehittymisen juurille asti. Leikin avulla opitaan myös kieli, sillä kaikkien asioiden merkitysten oppiminen tapahtuu juuri käytännön toiminnassa ja se ennakoii myös puhetta. (Helenius & Korhonen 2011, 70.)

4. LAPSEN KEHITYS JA LEIKKI 1-3-VUOTIAANA

4.1 Yksivuotiaan lapsen kehitys ja leikki

Yksivuotiasta voidaan sanoa innokkaaksi tutkimusmatkailijaksi. Tässä iässä lapsi tutkii maailmaa kaikkien aistiensa kautta. Lapsi katselee, tunnustelee, maistelee, haistelee ja kuuntelee ympärillä olevaa maailmaa. Toisella vuodella opitaan taitoja kuten käveleminen, puhuminen ja tahtomaan itse. Yksivuotias osaa jo syödä ja syökin mielellään itse. (Kahri 2001, 60.) Yksivuotias pitää usein itseään maailman keskipisteenä. Hän on itse tärkein ja muut vasta sen jälkeen. (Wahlgren 2001, 328.)

Yksivuotiaana lapsi alkaa myös kiinnostua vaatteiden riisumisesta. Ensiksi riisutaan sukat, myöhemmin taitojen kehittyessä myös muutkin vaatteet. Tässä vaiheessa tarvitaan vanhemmilta kärsivällisyyttä ajan suhteen, sillä lapselle tulisi antaa mahdollisuus opetella riisuuntumista ja pukemista kaikessa rauhassa. Tässä vaiheessa myös saamisen ja antamisen vuorovaikutus on tärkeää, sillä se luo perustan empatialle. Saaminen ja antaminen näkyvät esimerkiksi sillä tavalla, että lapsi antaa vanhemmilleen oppimalla uusia sanoja ja oppimalla kuivaksi. Vanhemmat vastavuoroisesti antavat lapselle hoi-vaamista, hellyyttä ja iloa. (Arajärvi 1999, 28.)

Vuoden iästä lähtien lapsi oppii uudella tavalla hallitsemaan tunneilmaisujaan. (Salo, 2002). Yksi lapsen tärkeistä uusista opittavista asioista on epäonnistumisten ja pettymysten sieto. Lapselle asetetaan rajat, eikä hän saa repiä kirjojen sivuja, lyödä, purra, kaataa rikki meneviä esineitä tai tehdä muuta ilkeyttä. Lapsi kuitenkin sietää kiellot tietäen, että vanhemmat ovat olleet aikaisemminkin hyviä hänelle ja ovat edelleen vaikka kieltävätkin joitakin asioita häneltä. Päämääränä tässä iässä on se, että lapsi oppii hallitsemaan lihaksiaan, hermostoaan sekä tunteitaan. (Arajärvi 1999, 29–30.)

Pienten, eli noin 0-2-vuotiaiden lasten leikit ovat liikkumis- ja harjoitusleikkejä. Tämän ikäinen lapsi elää sensomotorista eli ruumiillista vaihetta. Lapsi hahmottaa ympärillä olevaa maailmaa ensikädessä oman ruumiinsa ja liikehdintänsä avulla. Pieni lapsi tuntee olevansa maailmansa keskipiste. Lapsi osaa jo hyvin varhaisessa vaiheessa matkia tois-

ten ihmisten ilmeitä, äänenpainoja, eleitä ja toimintoja tarkasti. Tässä varhaisimmassa kehitysvaiheessa suun seutu ja suu sekä iho ovat erityisen latautuneita ja herkkiä alueita. Tämän vuoksi lapsi pyrkiikin laittamaan kaiken ensin suuhunsa. (Airas & Brummer 2002, 168.)

Pienet lapset ovat hyvin ahkeria pudottamaan esineitä ja seuraamaan mitä siitä seuraa. Tämä onkin lapsen ensimmäisiä itse keksimiään leikkejä. Lapsi kokeilee ja leikkii pudottamalla kaiken mahdollisen mitä käsiinsä saa. Hän seuraa kun esine putoaa ja sitä, mitä siitä seuraa, esineen rikki meneminen, sen katoaminen vai mahdollinen paluu. Taaperoikäisiä kiinnostavat myös sotkua aiheuttavat vesi- ja hiekkaleikit, tyhjentämis- ja täyttämisleikit sekä luokse ja luota pois työntäminen ja lähelle vetäminen. (Airas & Brummer 2002, 169.)

Ensimmäisen ikävuoden loppuvaiheessa lapsi alkaa tarkoituksenmukaisesti käsitellä tavaroita ja yhdistää niihin kuuluvia toimintoja. Esimerkiksi laittaa lusikan kuppiin tai pyörittää auton rattia. Tällä leikin tasolla lapsi haluaa lisätietoa eri esineistä ja niiden toiminnoista. Aluksi lapsi keskittyy vain yksittäisiin esineisiin, mutta vähitellen leikkivälineiden käyttö monipuolistuu ja lapsi oppii yhdistelemään tavaroita käyttötarkoituksen mukaan. (Lyytinen & Lyytinen 2002, 90.) Tällaisia toimintoja voidaan sanoa kuvitteluleikeiksi, joissa lapsi irtaantuu nykyhetkestä ja jäljittelee aikaisemmin näkemäänsä ja kokemaansa. Esimerkiksi hän juo tyhjästä mukista ja syö tyhjältä lautaselta, jäljittäen syöttötilanteita. (Kalliala 2002, 190.)

4.2 Kaksivuotiaan lapsen kehitys ja leikki

Toisen ja kolmannen ikävuoden aikana lapsi opettelee perustaitoja. Jokainen lapsi oppii omaan tahtiinsa, ja kaikista tärkeintä on, että lapsi saa harjoitella uusia asioita. Sotku onkin perustaitoja opeteltaessa suuri osa lapsiperheen elämää. (Gylden & Katajamäki 2009, 324.) Parivuotias lapsi harjoittelee ja osaa monia uusia asioita. Lapsi opettelee pukemaan ja riisumaan sekä syömään itse. Tässä vaiheessa on tärkeää, että lapsi saa itse kokeilla ja tehdä asioita, jotka häntä kiinnostavat. Parivuotias ymmärtää, että hän itse pystyy jo vaikuttamaan asioihin. Hän harjoittelee myös omaa tahtoaan ja kokeilee mitä asioita vanhemmat antavat hänen tehdä itse. Kasvattajien on tärkeää asettaa lapselle

rajat ja noudattaa johdonmukaisuutta, mutta antaa myös lapselle välillä mahdollisuus päättää itse. On kuitenkin tärkeää lapsen turvallisuudentunteen kannalta, että lapsi ei saa päättää liian monesta asiasta. Lapsi on myös kiinnostunut aikuisen tekemistä eri askareista. Tällöin olisikin hyvä antaa lapsen osallistua askareisiin, jotta hän oppii vähitellen itsenäisemmäksi. (Kahri 2001, 71.)

Parin vuoden ikään tultaessa lapsen tietoisuus itsestään muuttuu. Eräässä kokeessa lasten äitejä pyydettiin laittamaan lapsen nenään väriä lapsen huomaamatta. Tämän jälkeen lapsi vietiin peilin eteen. Kokeen mukaan lapsi pyyhki värin pois nenästään, jos hän ymmärsi, miltä hänen kasvonsa näyttivät. Vuoden ikäiset lapset kiinnittivät myös huomiota väriläikkään nenässä, mutta jos he halusivat koskettaa väriläikkää, he koskettivat peiliä eivätkä omaa nenäänsä. Suurin osa 18–24 kuukauden ikäisistä lapsista sekä jotkut 15–18 kuukauden ikäisistä pyyhkivät väriläikän heti omasta nenästään huomattuaan sen. Eli kahden vuoden iässä lapsi on jo tietoinen itsestään ja siitä, miltä hän näyttää. (Salo 2002, 67.)

Noin parinvuoden iässä vanhemmat joutuvat usein toteamaan, että tämä on varmaan nyt sitä aikaa. Yhtäkkiä lapsen kanssa mikään ei oikein tunnu sujuvan. Lapsi ei suostu mihinkään tai haluaa aina tehdä kaiken itse. Kaiken on mentävä juuri niin kuin lapsi itse haluaa. Uhmaikää kutsutaan usein ”tahtoiäksi”, sillä lapset tahtovat tehdä tällöin kaiken itse, vaikka eivät oikein vielä itse osaisikaan. Uhmaiässä lapsi alkaa haastaa ja vastustaa vanhempiaan haluamalla päättää itse. Lapsi ei kuitenkaan hallitse tahtomistaan ja siihen liittyviä tunteita eikä tällöin pysty järkeviin kompromisseihin. Tässä vaiheessa onkin hyvin tyypillistä, että lapsi saa silloin tällöin itkupotkuraivareita. (Gylden & Katajamäki 2009, 332.)

Uhmaiässä lapsi käy eräänlaista itsenäistymiskoulua, jossa lapsi pyrkii irrottautumaan vanhemmistaan uhmaamisen ja kiukuttelun kautta. Uhmaiässä koettujen pettymysten seurauksena lapsen omakuva selkeytyy ja itsetunto kehittyy. Itsetunnon kehittyessä lapsi pystyy kestämään omat heikkoudet ja puolestaan taas nauttimaan asioista, joissa hän on vahvimmillaan. Lisäksi lapsi oppii moraalien ja valintojen tekemisen alkeita. (Gylden & Katajamäki 2009, 332.)

Toisen vuoden alussa lapsi alkaa leikkiä symbolisia leikkejä, jotka liittyvät lapsen jokapäiväiseen tekemiseen, kuten syömiseen, nukkumiseen, juomiseen ja hoivaamiseen. Lapsi suuntaa aluksi kuvitteellisia toimintoja itseensä. Hän leikkii juovansa mukista tai painaa päänsä kallelleen, laittaa silmät kiinni ja esittää nukkuvansa. Symbolisissa leikeissä, joissa suunnataan toiminnot toisiin, erottautuvat merkityksen antaja ja kohde toisistaan. Lapsi voi esimerkiksi syöttää tyhjällä lusikalla äitiään. Kun leikki laajenee ulkopuolisiin kohteisiin, osoittaa se lapsen pyrkimystä kommunikoida ja jakaa tapahtuvia kokemuksia ympärillä olevien ihmisten kanssa. Symbolisessa leikissä lapsi osaa korvata esineitä toisilla esineillä sekä antaa niille uusia käyttötarkoituksia. Hän esimerkiksi käyttää palikkaa harjana. Lapsi alkaa myös siirtää hänelle tehtyjä toimintoja toisille, esimerkiksi peittelemällä nukan sänkyyn. (Lyytinen & Lyytinen 2002, 91.)

Toisen vuoden aikana myös mielikuvitusleikit tulevat keskeisiksi leikeiksi. Lapsi kokee tässä vaiheessa, että koko maailma on yhtä elävää kuin hänkin, myös esineet. Lapsi luulee, että kaikki muut ajattelevat ja tuntevat samalla tavalla kuin hän. Eli jos hän on surullinen, on hänen nallensakin surullinen. Vähitellen lapsi kuitenkin oppii leikkimisen avulla, että toisilla ihmisillä on omat ajatuksensa ja tuntemuksensa. Erityisen tärkeitä ovat roolileikit ja roolien vaihtumiset leikin lomassa. Leikkiessään lapsi tietää, ettei leikki ole totta. Hän ei kuitenkaan vielä tiedosta leikkivänsä leikkiä vaan hänen sisäistä maailmaansa. (Airas & Brummer 2002, 170.) Toisen vuoden tärkein kehityksellinen asia lapselle on puheen oppiminen. (Dunderfelt 2001, 67). Lapsi oppii tällöin sanallisesti ilmaisemaan halunsa ja havaintonsa (Airas & Brummer 2002, 170).

2-3-vuotias lapsi ei juurikaan osaa vielä leikkiä toisen samanikäisen lapsen kanssa yhdessä. Lapset leikkivät kuitenkin rinnakkaisleikkejä, eli lapset leikkivät samassa paikassa, samoilla leluilla, kuitenkin eri leikkiä. Rinnakkaisleikkien avulla lapsi oppii sosiaalisia taitoja ja saa myös valmiuksia myöhempiä leikkejä varten. (Kahri 2001, 77.)

4.3 Kolmevuotiaan lapsen kehitys ja leikki

Kolmevuotiaana lapsi alkaa kiinnittää huomiota esineiden ominaispiirteisiin ja niiden eroihin. Kolmevuotiaat osaavat jo tunnistaa esimerkiksi eri esineiden kokoeroja; lapset tietävät kumpi palloista on isompi ja kumpi pienempi. He osaavat jo itse muodostaa

komparatiivimuotoja vertaillessaan esineiden ominaisuuksia. Lapset osaavat siis sanoa esineistä esimerkiksi onko toinen isompi, kovempi tai pehmeämpi kuin toinen. Myöhemmin myös superlatiivien käyttö tulee esineiden vertailuihin mukaan. Kolmen vuoden iässä lapsi myös oppii ilmaisemaan esineiden paikkaa ja sijaintia. Onko esine esimerkiksi jonkin päällä tai alla. Myös vastakohtat alkavat hahmottua. Kolmevuotiaan muisti alkaa myös olla niin kehittynyt, että lapsi muistaa asioita pitemmiltäkin ajoilta. (Lyytinen & Lyytinen 2002, 99–102.)

Kolmevuotiaana lapset alkavat liikkua jo melko sulavasti ja ketterästi. He haluavat usein juosta ja hyppiä ja kokeilevat erilaisia liikunnallisia toimintoja kuten esimerkiksi pyörällä ajoa. Olisikin tärkeää, että lapsella olisi mahdollisuus liikkua ja leikkiä mahdollisimman erilaisissa maastoissa ja paikoissa, jotta liikkuminen kehittyisi mahdollisimman hyvin. (Kahri 2003, 11.)

Kolmevuotiaana lapsi alkaa vielä enemmän tahtoa ja haluta valita asioita. Lapsi voi haluta valita itselleen esimerkiksi päivän vaatteet, jolloin aikuinen voi antaa lapselle pari vaihtoehtoa, joista lapsi saa valita. Tämän ikäinen lapsi alkaa kokeilla omia rajojaan ja kykyjään. Usein näihin kokeilutilanteisiin liittyy valtataistelua isomman sisaruksen tai vanhemman kanssa. On kuitenkin muistettava, että lapsi saa tahtoa omissa asioissaan, mutta ei kuitenkaan saa määrätä muiden asioista. (Arajärvi 1999, 32–33.)

Kolmen vuoden iässä lapsella alkaa olla jo vilkas mielikuvitus ja leikitkin voivat olla osittain rajuja. Vanhempien tehtävänä on auttaa lasta sietämään epäonnistumisia, pettymyksiä ja asettaa rajoja sekä tarvittaessa rauhoittaa lapsen leikkiä. Tässä vaiheessa lapsi osoittaa rakkautensa ja ihailunsa vanhemmilleen hyvin mahtipontisesti. Kolmevuotias käyttää useita sanoja ja lyhyitä lauseitakin, puhe alkaa olla ymmärrettävää ja selvää. Puheesta voi kuitenkin puuttua joitakin äänneitä, jotka saattavat korvautua muilla äänneillä. Lapsen puhe voi myös takellella. Lapsi on tässä vaiheessa hyvin kiinnostunut ympärillä tapahtuvista asioista, ja siksi kyselee paljon, kiperiäkin kysymyksiä. (MLL 2014.)

Kolmevuotiaat lapset pitävät leikeistä sekä ulkona että sisällä. Lapset pitävät yleensä yksinkertaisista rakenteluleikeistä, mutta piirtäminen on vielä aika töhertelyä. Kolmevuotiaana lapset pitävät usein riimeistä, loruista ja satujen lukemisesta, varsinkin silloin

kun he voivat itse seurata tarinaa kuvia katselemalla. Toisten lasten kanssa leikkiminen sujuu vielä melko vaihtelevasti, vaikka toisten lasten kanssa oleminen onkin mieluista. Useat leikit käydään edelleen rinnakkain leikkien, sillä varsinaisesti kolmevuotias ei vielä kykene yhteisleikkiin. (Hermanson 2012.)

5. OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Tein kaksi erillistä kyselyä; päiväkodin työntekijöille (liite 1.) ja lasten vanhemmille (liite2.). Kysymykset poikkesivat hieman toisistaan, mutta liittyvät kuitenkin erittäin paljon toisiinsa. Käsittelen työssäni vuoronperään työntekijöiden ja vanhempien vastauksia ja lopuksi tarkastelen niitä yhdessä. Työntekijät, joita haastattelin, olivat ammatiltaan lastenhoitajia ja lastentarhanopettajia. He olivat toimineet päiväkotiympäristössä 13–26- vuotta. Lapset, joiden vanhempia haastattelin, olivat yhden ja kolmen vuoden välillä. Esimerkkejä selkeyttääkseni olen numeroinut työntekijöiden vastauslaput 1-4 ja vanhempien vastauslaput 1-5.

5.1 Lasten leikki päiväkodissa ja kotona

Kysyin työntekijöille osoitetussa kyselyssä minkälaiset leikit ja mitkä niistä ovat suosituimpia leikkejä heidän alle kolmevuotiaiden ryhmässä sisällä ja ulkona. Vastauksista nousi esille suosituimmaksi sisäleikiksi autot ja niillä leikkiminen. Myös kotileikit, lautut, palikoilla rakentelu, nuket, eläimet ja jumppahetket olivat leikkejä lasten mieleen. Suosituiksi ulkoleikeiksi nousivat hiekkalaatikolla leikkiminen ja pikkupyörillä ajaminen varsinkin kesäisin, talvella mäenlasku ja pulkan vetäminen.

Kysyin myös saman kysymyksen viiden lapsen vanhemmilta heidän lastensa suosikkileikeistä. Yleisimmäksi sisäleikiksi nousivat palapelien tekeminen sekä koti- ja erilaiset roolileikit. Suosittuja sisäleikkejä olivat myös autoilla leikkiminen, junaradan rakentaminen ja sillä leikkiminen sekä tanssileikit/tanssiminen ja legoilla ja duploilla rakentaminen. Muita leikkejä, joita vastauksissa mainittiin, olivat barbit, majan rakennus, kuvakirjojen katselu sekä lastenlaulujen kuuntelu. Suosituimmiksi ulkoleikeiksi nousivat kiikkuminen ja hiekkalaatikkoleikit. Myös autoilla ja traktorilla leikkiminen oli osan lapsista mieleen. Lisäksi lapset tykkäsivät kiipeillä, juosta, pelata pelejä kuten jalkapalloa ja sählyä, laskea pulkalla ja liukumäessä. Kyselyn vastauksien perusteella lapset leikkivät niin yksin kuin jonkun kanssakin. Usein leikkivät sisarusten, vanhempien tai naapurinlapsien kanssa.

Kysyin vanhemmilta myös kuinka usein he leikkivät lastensa kanssa ja mitä leikkejä. Vastauksista tuli ilmi, että vanhemmat leikkivät päivittäin lastensa kanssa samoja leikkejä, mitä lapset tykkäävät leikkiä sisällä ja ulkona.

”Päivittäin rakennellaan, pelaillaan, temppuillaan.” (Vanhempi nro. 4)

5.2 Vapaasti vaiko ohjatusti?

Kyselyssäni keskityin eniten kysymyksiin, jotka liittyivät vapaaseen ja ohjattuun leikkiin. Työntekijöiltä kysyin miten he ohjaavat lasten leikkiä päiväkodissa. Vastaukseksi sain, että he ohjaavat leikkiä itseohjautuvasti, leikin mukana ja huolehtivat ettei lapsille sattuisi vahinkoja ja kaikki lapset otetaan huomioon eikä kukaan jäisi yksin.

”Yleensä samalla tasolla lasten kanssa, annan lapsille valinnan mahd. ja menen leikin mukana lasten ehdoilla, mutta aikuisen kontrollissa esim. turvallisuus/meteli.” (Työntekijä nro.1)

Länsimaissa on muita kulttuureja tavallisempaa, että aikuiset toimivat lasten kanssa yhdessä. Aikuinen toimii lapsen leikkikumppanina ja antaa erilaisia toimintamalleja leikille, joista lapsi oppii. Aikuinen voi antaa myös vihjeitä lapselle leikkiin kuitenkin toteuttamatta niitä lapsen puolesta. (Lyytinen & Lyytinen 2002, 116- 117.)

Heidän osastollaan ohjattua leikkiä päivän aikana oli 10 minuutista tuntiin. Päivän aikana saattoi siis olla monta noin 2-10 minuutin ohjattua leikkituokiota. Ohjattujen leikkien määrä vaihteli kuitenkin päivästä riippuen. Kysyin työntekijöiltä myös kysymyksen ”Ohjeistatko lapsia leikkimään esimerkiksi kotileikkiä, vai annatko lasten itse päättää leikkinsä?”. Kolme neljästä vastaajasta ohjeisti enemmänkin, mutta antoi kuitenkin lasten myös päättää. Ohjeistusta tapahtuu esimerkiksi kun työntekijä ottaa maatila- leikki-talon ja sen eläimet lattialle, ja leikkii lasten kanssa niillä. Yksi vastanneista kertoi ohjeistavansa harvoin, jos ei itse mene mukaan, mutta muuten hän antaa lapsen päättää leikin turvallisuuden rajoissa.

Kysyin myös vanhemmilta ohjaavatko he lastensa leikkiä, ja jos ohjaavat niin miten leikki tällöin toimii. Kaikki vastanneet kertoivat, etteivät juurikaan ohjaa lastensa leikkiä vaan menevät lapsen ehdoilla ja antavat lapsen ohjata leikkiä.

”Yleensä mennään lapsen ehdoilla, jotta hän saisi käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan.” (Vanhempi nro.4)

”Palapeleissä ojentelen paloja ja lapsi itse laittaa ne oikealle paikalle. Roolileikeissä lapsi ohjaa, minä silloin kun haluan että leikki loppuu.” (Vanhempi nro.5)

Yksi vanhemmille suunnatuista kysymyksistäni koski ohjausta leikkiin; ohjeistavatko vanhemmat lastaan leikkimään esimerkiksi kotileikkiä, vai antavatko he lapsensa itse päättää leikkinsä. Kolme viidestä vastanneesta kertoi ohjeistavansa lastaan johonkin leikkiin, jos lapsi on levoton eikä itse keksi mitä leikkisi tai jos meno alkaa mennä vilkiksi, niin tällöin ohjeistaa rauhallisempaan leikkiin. Yksi vanhemmista ohjeistaa lasta johonkin leikkiin esimerkiksi ruuan laitton ajaksi. Eräs vanhempi taas vastasi, ettei ohjeista, vaan antaa lapsensa itse päättää leikin.

Vanhemmat vastasivat lastensa leikkivän arkisin yleisimmin vapaata leikkiä parista tunnista neljään tuntiin. Viikonloppuisin leikkiaika vaihteli. Osa lapsista saattoi leikkiä koko päivän. Eräs vanhempi arvioi, että hänen lapsensa leikki noin 5-7 tuntia viikonloppuisin.

”Vapaapäivinä tehdään jotain erilaista. Käydään uimassa, kyläilemässä ym. Leikkiaika vaihtelee.” (Vanhempi nro.4)

Mielestäni lapselle vapaa leikki on erityisen tärkeää, joten kysyinkin päiväkodin työntekijöiltä, kuinka paljon heidän osastollaan lapsilla on aikaa vapaalle leikille hoitopäivän aikana. Kyselystä tuli ilmi, että vapaalle leikille on aikaa, toisinaan kuitenkin vähemmän, riippuen kuinka paljon lapsia on läsnä hoitopäivän aikana. Eräs vastanneista oli sitä mieltä, että vapaalle leikille on aikaa aika paljonkin. Iltaisin jos lapsi on hoidossa pitkäänkin esimerkiksi kello 22.00 asti, vapaalle leikille on paljon aikaa, noin 4 tuntia hänen arvionsa mukaan. Hän arvioi aamuvuorossa vapaalle leikille olevan aikaa noin 2

tuntia sisällä ollessa, ja ulkona vapaaleikki jatkuu. Yksi työntekijä oli sitä mieltä, että vapaalle leikille on aikaa vaikka koko päivä.

”Toisinaan liian vähän, päiväkodin arki aikataulutettua tarpeettomastikin, pissalle, pukemaan, ulos, syömään, nukkumaan.” (Työntekijä nro.1)

”On aikaa en osaa sanoa tuntimäärää. Riippuu vähän lasten määrästä kuinka on lapsia läsnä.” (Työntekijä nro.2)

Vapaan leikin pitäisi olla iso osa lapsen arkea, sillä lapsen pitäisi ensin saada leikkiä tarpeeksi ja vasta sen jälkeen voidaan miettiä mitä muuta lapsen elämään voisi kuulua (Gylden & Katajamäki 2009, 345).

Vanhemmilta kysyin heidän mielipidettään vapaasta leikistä. Jokainen viidestä vastajasta oli yhtä mieltä siitä, että vapaa leikki on erittäin hyvä ja tärkeä juttu. Kolme vastanneista on maininnut myös lapsen luovuuden kehittymisen vapaan leikin aikana. Yksi vastanneista on maininnut vastauksessaan myös mallioppimisen tarhassa vapaassa leikissä. Yksi vanhempi on taas vastannut, että vapaa leikki on tärkeää lapsen kehityksen kannalta.

”Hyvä juttu. Välillä on kuitenkin hyvä leikkiä ohjatusti; esim. sääntöjä voi harjoitella samalla. Vapaassa leikissä lapsi saa luovasti harjoitella mielikuvitusta käyttäen.” (Vanhempi nro.1)

”Lapsen tulee itse saada päättää mitä leikkii, kaikkea ei voi kontrolloida ja ohjailta. Lapsen mielikuvitus rikastuu kun saa itse toimia.” (Vanhempi nro.5)

”Vapaa leikki kehittää luovuutta.” (Vanhempi nro.2)

Vapaassa leikissä lapsi oppii paljon tärkeitä asioita ja taitoja, joita hän tarvitsee myös myöhemmin. Vapaa leikki kehittää lapsen mielikuvitusta, sillä leikin edellytyksenä on lapsen mielikuvitusmaailman käyttäminen. Leikki saa ideansa lapsen mielessä syntyneistä ajatuksista ja toimii mielikuvituksen avulla. Mielikuvituksissa tapahtuva visiointi

kehittää lasta myöhempiin oppimistilanteisiin. (Helenius, Hintikka & Vähänen 2004, 46.)

Päiväkodin työntekijöiltä kysyin heidän mielipidettään siitä, kumpi on tärkeämpää ohjattu vai vapaa leikki. Kaikki neljä työntekijää olivat sitä mieltä, että molemmat ovat yhtä tärkeitä ja kumpaakin leikkimuotoa tarvitaan.

”Molemmat yhtä tärkeitä, sosiaalisten ja motoristen taitojen kehittyminen, yhdessä ja erikseen TURVALLISESTI <-(psyyk + fyys.)” (Työntekijä nro.1)

”Kumpikin on omalla lailla tärkeää. Vapaassa leikissä lapset saa olla ”keskenään” ja opetella esim. tavaroiden jakamista. Kun taas ohjatussa leikissä aikuinen leikkii mukana ja johdattelee/ ohjaa leikkiä.” (Työntekijä nro.4)

5.4 Leikin merkitys lapselle

Viimeisenä kysymyksenä kummassakin kyselylomakkeessani kysyin mikä on mielestäsi leikin merkitys alle kolmevuotiaalle lapselle. Työntekijät vastasivat leikin merkityksen olevan heidän mielestään erittäin tärkeää. Leikissä opitaan ottamaan toiset lapset huomioon ja opetellaan uusia asioita. Yksi työntekijöistä vastasi leikin olevan alle kolmevuotiaalle yhtä tärkeää kuin 3-6-vuotiaillekin. Hänen mielestään leikki on lapsen työtä, ja leikki on tärkein tekijä oppimisessa ja kaikessa kehityksessä.

Myös vanhemmat olivat sitä mieltä, että leikin merkitys alle kolmevuotiaalle on erittäin tärkeä. Kolme viidestä oli sitä mieltä, että leikki on lasten työtä. Neljässä vastauspapereissa oli mainittu leikin kehittävän muun muassa lapsen sosiaalisuutta ja luovuutta. Leikissä lapsi myös oppii uusia asioita.

”Lapsi oppii uusia asioita ja tilanteita leikin lomassa. Eri tunnetilatkin tulee harjoiteltua samalla pettymysten ja onnistumisten kautta. Leikki on verrattavissa työhön.” (Vanhempi nro.5)

”Todella tärkeää, lapsi kehittyy ja oppii leikin kautta.” (Vanhempi nro.3)

”Äärimmäisen tärkeä; se on lapsen työtä, mikä kehittää niin luovuutta, mielikuvitusta ja sosiaalisia – ja vuorovaikutustaitoja.” (Vanhempi nro.4)

”Leikissä harjoitellaan paljon asioita. Mielikuvitusta, malleja, rooleja. Jonkin verran lapsemme laskee 1-10. Opettelee värejä ja lauseilla kertoo asioita. Puheen kehitys vauhdissa. Leikillä on suuri merkitys lapsen kehitykselle, motoriikka kehittyy myös.” (Vanhempi nro.1)

Ihmisen kolme ensimmäistä vuotta on lyhyt aika ihmisen koko elinkaaresta, mutta kehityksen ja oppimisen kannalta huimaavan tärkeää aikaa. Kolmena ensimmäisenä vuonna ihminen oppii nopeasti ja määrällisesti erittäin paljon asioita, enemmän kuin missään muussa elämänsä vaiheessa. (Karila & Lipponen 2013, 123.)

5.5 Johtopäätökset

Kyselystä käy selkeästi ilmi, että lapset leikkivät todella paljon samanlaisia leikkejä niin kotona kuin päiväkodissakin. Sisällä leikitään muun muassa autoilla, katsellaan kirjoja ja rakennellaan erilaisia rakennelmia esimerkiksi palikoista ja legoista. Ulkona taas leikitään hiekkalaatikolla ja ajellaan leikitraktoreilla ja -autoilla. Alle kolmevuotiaat leikkivät siis kotona ihan samoja leikkejä kuin päiväkodissa. Kuten teoriaosuudessa tulee ilmi, lapset leikkivät juuri tällaisia leikkejä alle kolmen vuoden iässä ja tykkäävät leikkiä niin ulkona kuin sisälläkin. Roolileikit, kirjojen selailut, rakentelu leikit ja symboliset leikit ovat hyvin ominaisia leikkejä tämän ikäisille lapsille. Ajallisesti kotona ehditään leikkiä enemmän kuin päiväkodissa, sillä rutiinit pienessä ryhmässä kotona vievät vähemmän aikaa leikiltä kuin isossa ryhmässä päiväkodissa.

Mielestäni kyselyssä nousee hyvin esille vapaan leikin arvostaminen. Niin työntekijät kuin lasten vanhemmatkin ovat sitä mieltä, että vapaa leikki on lapselle tärkeää ja sen lomassa oppii kaikkea uutta ja lapsen kehityksen kannalta hyödyllistä. Niin vanhemmat kuin työntekijätkin ymmärtävät kuinka tärkeää leikki on lapselle. Kuten

teoriaosuudessa olen painottanut, leikkiessään lapsi oppii hyvin moniulotteisesti kaikenlaisia asioita. Niin lapsen fyysiset, psyykkiset kuin sosiaalisetkin taidot kehittyvät leikin ansiosta. Vaikka suurimman osan mielestä vapaa sekä ohjattu leikki ovat yhtä tärkeitä, lapset kuitenkin vaikuttivat leikkivän enemmän vapaasti kuin ohjatusti. Työntekijät ja vanhemmat toki ohjasivatkin lasten leikkiä siinä määrin, ettei vahinkoja sattuisi, tai kun lapsi tarvitsi aikuista leikissä jotenkin. Aikuinen voi myös rikastuttaa lapsen leikkiä ohjauksellaan.

Myös leikin ohjausta kyselyn mukaan arvostettiin niin päiväkodissa kuin kotonakin, mutta sitä ei kuitenkaan toteuteta niin paljon kuin lapsen vapaata leikkiä. Leikin ohjauksen toteutuminenkin suurimmaksi osaksi oli lapsen leikin lomassa ohjeistamista tai kun aikuinen halusi leikin päättyvän tai muuttuvan johonkin suuntaan esimerkiksi villimmästä leikistä rauhallisemmaksi leikiksi. Päiväkodissa leikin ohjaamista toteutuu enemmän, sillä siellä pidetään päivittäin ohjattuja leikkituokiota kuten loruhetkiä tai esimerkiksi varjoteatteria. Kyselyssä ei tullut ilmi, kuinka paljon vanhemmat ja työntekijät osallistuvat lapsen leikkiin silloinkin kun tekevät itse jotakin omaa hommaansa. Tällä viittaa teoriaosuudessani esille tulleeseen asiaan, missä lapsen leikkiin voi osallistua omien askartensa lomasta esimerkiksi huikkaamalla jotain lapsen leikkiin sopivaa. (Sinkkonen 2008, 217–218.)

Kyselyssä tuli ilmi myös leikin merkityksen tärkeys. Jokaisessa vastauspaperissa painotettiin jollakin ilmaisulla leikin tärkeyttä osana lapsen monipuolista kehitystä. Monen vastaajan mielestä leikki on lapsen työtä. Vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden vastaukset kysymyksiini myötäilevät mielestäni hyvin paljon teoriaosiossa käytyjä asioita. Yhteneväisyyksiä kyselyni ja teoriaosuuden kanssa on hyvin paljon, mikä voi johtua osaksi aineistoni pienuudesta, mutta toisaalta vastaukset olivat hyvin oletettuja. Kyselyyn vastanneiden ammattinimikkeellä, uran pituudella ja ryhmällä, jossa he työskentelivät, ei ollut merkitystä vastauksiin. Ne olivat näistä huolimatta

hyvin

yhdenmukaisia.

6. POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tekeminen on herättänyt minussa monenlaisia tunteita. Olen ollut kauhuissani, epätoivoinen, välillä myös toiveikas, innostunut, tylsistynyt ja vaikka mitä muita tunteita olen ehtinyt tätä tehdessäni tuntea. Sen jälkeen kun sain aiheen mietittyä, alkoi kausi, jolloin menetin täysin yöneni. Stressasin aineiston keruuta ja koko opinnäytetyön tekoa. Aloin kuitenkin muistuttaa itselleni, ettei tämä tehtävä ole koko elämäni, vaikka se onkin osa opintojeni päätökseen saattamista. Suurin ahdistus alkoi kuitenkin helpottaa kun sain aineistoni kerättyä ja ajatukseni pikkuhiljaa kasaan. Venyitin aloittamista pitkälle, mutta kun sain vihdoin ensimmäiset sanat kirjoitettua, tuli tekstiä heti usean sivun verran. Ajoittain oli päiviä, että istuin koneen ääressä saamatta juuri mitään aikaiseksi. Toisinaan tekstiä tuli paremmin. Silloin kun tekstiä tuli, olin helpottunut ja innoissani: kyllä tämä tästä vielä valmistuu!

Aiheen valinta ei ollut minulle kovinkaan vaikeaa. Halusin valita pääteemakseni leikin, sillä se on niin suuri tekijä ihmisen elämässä. Meidän yhteiskunnassa lapsuutta arvostetaan enemmän kuin esimerkiksi joissakin kehitysmaissa, missä lasten pitää tehdä töitä ja huolehtia toisista sisaruksista niin pian kun se vain on mahdollista. Lapsi ei saa olla lapsi. Meillä Suomessa lapsuuden tärkeys ymmärretään ja sitä arvostetaan ja siihen myös panostetaan, vaikkakin siihen voitaisiin panostaa vielä enemmän. Yhteisön kannalta aiheeni voisi herättää vanhempia ja kasvattajia ajattelemaan enemmän lapsiensa leikkiä ja sitä miten he voisivat siihen vaikuttaa. Vanhempien ja muiden kasvattajien kiinnittäessä enemmän huomiota lapsen leikkiin ja sen mahdollistamiseen, vaikuttaa se varmasti myös positiivisesti lasten kehitykseen. Yksilö eli tässä tapauksessa lapsi on koko opinnäytetyöni aiheen keskiössä. Opinnäytetyöni avulla opin lapsesta ja lapsen leikistä ja kehityksestä uutta.

Oli mukava huomata opinnäytetyötä tehdessäni, että saatoin kertoa innoissani ystäväilleni ja perheenjäsenilleni lukemistani asioista, joihin olin tutustunut tätä työtä tehdessäni. Oli myös mukavaa perehtyä enemmän alle kolmevuotiaiden kehitykseen, sillä siitä tulee olemaan ja on nyt jo ollut minulle hyötyä lasten kanssa ollessani. Minusta tuntuu, että ymmärrän nyt enemmän heidän maailmaansa. Ainakin tästä työstä

on minulle itselleni ollut jotain hyötyä ja olen oppinut paljon uusia ja mielenkiintoisia asioita.

Arvostan itse todella paljon lasten vapaata leikkiä. Ehkä jopa enemmän kuin ohjattua leikkiä, vaikka sitäkään en jättäisi pois. Mielestäni vapaassa leikissä lapsi oppii enemmän kuin ohjatussa leikissä, sillä lapsi voi ja joutuu käyttämään mielikuvitustaan enemmän kun kukaan ulkopuolinen ei ole kertomassa hänelle esimerkiksi leikki-ideaa tai muita juonenkäänteitä, mitä leikissä voi syntyä. Vapaassa leikissä leikki voi johtaa mihin vain. Kerran harjoittelussa ollessani olin iltavuorossa, eikä lapsia ollut enää kuin kaksi jäljellä, he olivat sisarukset. Päätin istahtaa alas ja olla sisarusten leikissä mukana. En kuitenkaan ohjannut heidän leikkejä vaan päätin mennä leikissä heidän ehdoillaan. Kävimme leikin aikana muun muassa reissussa Helsingissä ja Pariisissa. Raaputimme leikkiarvoja ja voitimme pääpotteja. Vietimme synttäreitä, pääsiäistä ja uutta vuotta, ja olin välillä koira, äiti, lapsi ja vieras. Kun en puuttunut lasten leikkiin millään tavalla, huomasin kuinka moniulotteista leikki voikaan olla. Lasten mielikuvitus lensi ja minä sen mukana.

Mielestäni lasten leikistä ja sen tärkeydestä pitäisi puhua paljon enemmän. Se on kuitenkin lapselle ja ylipäätään ihmiselle yksi tärkeimmistä asioista elämässä, sillä se kehittää ihmistä niin monella eri tavalla. Niin fyysiset, psyykkiset kuin sosiaalisetkin taidot kehittyvät leikin myötä. Leikki auttaa lasta ymmärtämään maailmaa tavalla, mikä sopii lapsen silloiselle kehitystasolle. Lapsi saa opetella erilaisia toimintoja ja ihmetellä maailmaa kaikessa rauhassa leikin lomassa. Siksi onkin tärkeää, että lapsi saa leikkiä myös vapaata leikkiä, missä lapsella on tilaa leikkiä ja toimia itsenäisesti ilman, että mikään ulkopuolinen tekijä vaikuttaa siihen. Tietenkin myös monet lapsen kehityksen kannalta tärkeät oppimistilanteet tapahtuvat ohjatussa leikissä, missä aikuinen ohjaa lapsen leikkiä ja auttaa lasta oppimaan uusia asioita.

Aikuisella on niin suuri rooli lapsen leikissä, joten siihen rooliin tulisi kiinnittää myös huomiota. Lapsen kasvatuksesta vastuussa olevan aikuisen tulisi mielestäni miettiä enemmän, miten voisi itse omalla toiminnallaan vaikuttaa lapsen leikkiin mahdollisimman myönteisellä ja kehittäväällä tavalla. Ei olisi yhtään hassumpaa, jos järjestettäisiin vanhemmille vapaaehtoisia kursseja, joissa annettaisiin vinkkejä

esimerkiksi lapsen leikin tukemiseen. Se on toinen seikka, kuinka moni vanhempi sellaiseen osallistuisi.

Mielestäni yksi tärkeimmistä asioista, mitä leikin aikana lapsi voi tehdä, on käsitellä elämänsä aikana tapahtuvia niin hyviä kuin pahoja ja vaikeitakin tapahtumia. Mielestäni kaikista paras tapa lapselle on käsitellä asioita leikissä, sillä lapsi voi leikin avulla kuvitella olevansa erilaisissa hankalissakin tilanteissa ja etsiä ratkaisuja niihin mielikuvituksensa kautta kaikessa rauhassa. Tämä auttaa lasta varmasti käsittelemään erilaisia asioita oikeassa elämässä, sillä leikissä tunnetut tunteet tunnetaan oikeasti eikä vain leikisti. Tästä esimerkkinä voin käyttää itseäni. Kun olin viiden vanha, äitini sairastui syöpään. Näihin aikoihin olin alkanut naapurin tyttöjen kanssa leikkiä leikkejä, joissa minun äiti oli kuollut ja mummoni hoiti minua. Halusin leikkiä tätä leikkiä monta kertaa, niin monta kertaa, että naapurin äiti kielsi leikin meiltä, sillä hän ajatteli sen jo vaikuttavan jotenkin omiin lapsiinsa. Hän ei kuitenkaan tainnut tuolloin ymmärtää, että leikin leikkiä käsitelläkseni minulle niin vaikeaa asiaa. Ilmeisesti minä viisivuotiaana tunsin, että leikissä oli turvallisempaa kokea ja käsitellä tunteita, joita tuolloin oikeastikin tunsin. Vaikka leikki oli leikkiä, olivat tunteet kuitenkin aitoja.

Tätä opinnäytetyötä tehdessäni havahduin lukiessani asiaa lapsen minän tietoisuudesta. Vasta noin kahden vuoden iässä lapsen tietoisuus itsestään kehittyy, sitä ennen lapsi ei vielä ymmärrä olevansa ”minä”. Esimerkiksi kun aikuinen vie lapsen sylissään katsomaan peilistä heitä, lapsi näkee tutun aikuisen peilissä, mutta ei kuitenkaan tunnista itseään. Mitähän lapsi tuossa tilanteessa oikein ajattelee, kuka siinä tutun aikuisen sylissä on? Minusta se on hassua, mutta se kuuluu ihmisen kehitykseen.

Tämän aiheen valinta oli siinäkin mielessä hyvä, sillä lapsen leikistä löytyi todella paljon kirjoja. Minulla ei ole koskaan ollut ongelmia viettää aikaani kirjastossa, eikä kirjojen etsiminen ole ollut hankalaa. Kirjat löytyivät nopeasti, varsinkin kun äitini oli suuren apuna minulle. Joidenkin kirjojen kohdalla varausajat saattoivat olla aika pitkiä. Jouduin siis odottamaan osaa kirjoista, mutta onneksi pystyin käyttämään aina käytettävissä olevia kirjoja sillä aikaa hyödyksi. Huoneeni olikin koko opinnäytetyöprosessin ajan täynnä kirjoja ja merkkilappuja. Myös kirjasto sai mukavasti rahaa minulta tämän prosessin aikana kun varasin ja aika-ajoin unohdin palauttaa kirjoja.

Tein mielestäni hyvän ratkaisun siinä, että paneuduin kirjoihin ensin ja merkitsin kaikki kohdat joita pystyin käyttämään työssäni, jonka jälkeen vasta aloin kirjoittaa. Olen myös ihan tyytyväinen, että otin aineistonkeruumenetelmäksi kyselyn. Se oli helppo tapa kerätä opinnäytetyöhöni aineisto, vaikkakin ehkä otanta olisi voinut olla hieman suurempi. Vastausprosenttini oli kuitenkin todella hyvä, sillä annoin kyselyn jokaiselle henkilökohtaisesti ja sovin palautuksesta. Minusta oli hyvin hellyttävää, että yhden lapsen isä jopa soitti minulle harjoitteluun ja kysyi vielä tarkennusta kyselyn palautuspäivämäärästä, että hän varmasti saa kyselyn ajoissa toimitettua minulle. Oli mukavaa huomata, että joku halusi oikeasti vastata kyselyyni, jotta saan opinnäytetyöhöni aineistoa.

Kysyessäni kyselyssäni leikin merkityksestä, useassa paperissa luki, että leikki on lapsen työtä. Tällä ilmaisulla kai tarkoitetaan sitä, että lapset tekevät sitä suurimman osan päivästänsä kuten aikuisetkin työtään. Leikki kuuluu lasten toimintaan kun taas aikuisten toimintaan kuuluu työn tekeminen. Mielestäni kuitenkin leikkiä ei voi sanoa varsinaisesti työksi, sillä työnteko on periaatteessa pakollista, mutta leikki taas ei. Työtä tehdään, jotta saadaan palkkaa ja pystytään elämään tässä yhteiskunnassa. Lapset taas leikkivät, koska se on luontainen toimintatapa ihmiselle.

Otantani pienuuden vuoksi tämä opinnäytetyöni ei ole kovinkaan yleistettävä, mutta saapahan siitä edes pienen kuvan alle kolmevuotiaiden lasten leikistä. Jos tekisin opinnäytetyöni jotenkin toisin, tekisin isomman kyselyn. Alun perin minun piti tehdä haastatteluja päiväkodin työntekijöille sekä lasten vanhemmille, mutta se alkoi tuntua hankalalta sovittaa kaikkien aikatauluihin. Loppujen lopuksi olen tyytyväinen opinnäytetyöhön. Sitä tehdessäni olen oppinut valtavasti tulevaa työtäni ajatellen.

LÄHTEET

Airas, Christel & Brummer, Kaarina 2002. Leikki on ikkuna lapsen sisäiseen maailmaan. WSOY, Vantaa.

Anttila, Pirkko 1998. Sisällönanalyysi. Hakupäivä 4.8.2014

<http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/01_tutkimusprosessi/02_tutkimisen_taito_ja_tiedon_hankinta/09_tutkimusmenetelmat/30_sisallonanalyysi>.

Arajärvi, Pentti 2001. Lapsi, leikki ja lapsen oikeudet. Teoksessa Sulku, Sirpa (toim.). Leikkivä ihminen. Kauhavan kirjapaino, Kauhava.

Arajärvi, Terttu 1999. Hyvä lapsuus. Vauvasta koululaiseksi. Kariston kirjapaino Oy, Hämeenlinna.

Dunderfelt, Tony 2011. Elämänkaaripsykologia. WSOYpro Oy, Helsinki.

Gylden, Outi & Katajamäki, Matilda 2009. Suomalainen vauvakirja. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu.

Helenius, Aili, Hintikka, Maija & Vähänen, Leena 2004. Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Tammi, Helsinki.

Helenius, Aili & Korhonen, Riitta 2011. Leikistä kieleen. Teoksessa Nurmilaakso, Marja & Välimäki, Anna-Leena (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa.

Helenius, Aili & Lummelahti Leena 2013. Leikin käsikirja. PS-kustannus, Jyväskylä.

Hermanson, Elina 2012. Kolmevuotiaana. Kustannus Oy Duodecim. Hakupäivä 8.9.2014.

<http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00113>

Hermanson, Elina 2012. Leikki on lapsen työtä. Hakupäivä 28.6.2014.
<http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00304>.

Hujala, Eeva, Karila, Kirsti, Kinos, Jarmo, Niiranen, Pirkko, Ojala, Mikko & Ruoppila, Isto 1999, Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Hännikäinen, Maritta 2004. Leikki ja leikillisuus yhteenkuuluvuuden tunteen rakentajana. Teoksessa Piironen, Liisa (toim.) Leikin pikkujättiläinen. WS Bookwell Oy, Porvoo.

Inspirans 2009. Mitä laadullinen tutkimus on? Hakupäivä 4.8.2014
<<http://www.inspirans.fi/laadullinen-tutkimus>>.

Kahri, Mari 2003. Lapsen arki on leikkiä 2: 3-6-vuotiaat leikin maailmassa. Kauhavan kirjapaino, Kauhava 11.

Kahri, Mari 2001. Lapsen arki on leikkiä. Ensiaskeleet 0-3-vuotiaan maailmaan. Kauhavan kirjapaino, Kauhava.

Kalliala, Marjatta 2002. Korvaamaton leikki. Teoksessa Sinkkonen Jari (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. WSOY, Vantaa 189.

Kalliala, Marjatta 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Yliopistopaino, Helsinki.

Kalliala, Marjatta 1999. Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Gaudeamus, Helsinki.

Karila, Kirsti & Lipponen, Lasse (toim.) 2013. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Vastapaino, Tampere.

- Lyytinen, Heikki & Lyytinen, Paula 2002. Tiedollinen kehitys lapsuudessa. Teoksessa Sinkkonen, Jari (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. WSOY, Vantaa.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto 2014. 3-4-vuotias. Hakupäivä 8.9.2014 <http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/3_4-vuotias/>
- Riihelä, Monika 2004. Elämä on ehkä sittenkin vain leikkiä! Teoksessa Piironen Liisa (toim.) Leikin pikkujättiläinen. WS Bookwell Oy, Porvoo.
- Salo, Saara 2002. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa Sinkkonen, Jari (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. WSOY, Vantaa.
- Sarajärvi, Anneli, Tuomi, Jouni 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.
- Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. WS Bookwell Oy, Juva.
- Sinkkonen, Jari 2004. Leikki on luovuuden äiti. Teoksessa Piironen, Liisa (toim.) Leikin pikkujättiläinen. WS Bookwell Oy, Porvoo.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010. Leikki. ”Oletteko te vain leikkineet tänään?” Hakupäivä 2.10.2014 <<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/4a9be893-fd97-4ad5-8aab-f9eb2d4a95b3>>
- Urho, Tuomas & Vehkalahti, Reetta 2013. Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Premedia, Helsinki.
- Van Hoorn, Judith 1999. Play at the center of the curriculum. Prentice-Hall, New Jersey.
- Wahlgren, Anna 2001. Lapsikirja. Karisto Oy:n kirjapaino, Hämeenlinna.

LIITE 1.

KYSELYLOMAKE (1-3-vuotiaan lapsen leikki arjessa. Leikin ohjaus, vapaa leikki)

1. Työnimike?

2. Millaisessa ryhmässä työskentelet? (aikuiset, lasten määrä, lasten ikä)

3. Kuinka kauan olet toiminut päiväkotiympäristössä?

4. Minkälaisia leikkejä ryhmässänne leikitään? Mikä on suosituin leikki?
 - Sisällä?

 - Ulkona?

5. Miten ohjaat lasten leikkiä?

6. Kuinka paljon on ohjattua leikkiä päivän aikana?

7. Ohjeistatko lapsia leikkimään esimerkiksi kotileikkiä, vai annatko lasten itse päättää leikkinsä?

8. Kuinka paljon lapsilla on aikaa vapaalle leikille hoitopäivän aikana?

9. Kumpi on mielestäsi tärkeämpää ohjattu vai vapaa leikki 1-3-vuotiaiden lasten kanssa? Miksi?

10. Mikä on mielestäsi leikin merkitys 1-3-vuotiaalle lapselle?

Kiitos vastauksistasi ja hyvää kevättä! ☺

LIITE 2.

KYSELYLOMAKE (1-3-vuotiaan lapsen leikki arjessa. Leikin ohjaus, vapaa leikki)

Vastaa kysymyksen alapuolella olevaan tilaan. Mikäli vastauksesi ei mahdu siihen tarkoitettuun tilaan, niin jatka vastaustasi kyselylomakkeen toiselle puolelle. Muista merkitä kysymyksen numero näkyviin.

1. Lapsesi ikä (v,kk) _____

2. Onko lapsella sisaruksia? Jos on, niin minkä ikäisiä?

3. Lapsesi lempileikki kotona?
 - Sisällä?

 - ulkona?

4. Leikkiikö lapsesi mielellään yksin vai jonkun kanssa? Kenen?

5. Millaisia leikkejä leikit yhdessä lapsen kanssa? Kuinka usein?

6. Ohjaatko lapsesi leikkiä, jos ohjaat, miten? jos et ohjaa, miten leikki toimii? (Eli toimitko leikin johtajana vai toimitko leikissä lapsen ehdoilla?)

7. Ohjeistatko lastasi leikkimään esimerkiksi kotileikkiä, vai annatko lapsesi itse päättää leikin?

8. Mitä mieltä olet vapaasta leikistä? (Eli ei ohjattu vaan lapsen vapaasti ideoima leikki)

9. Kuinka paljon lapsesi leikkii päivän aikana kotona? Vapaata leikkiä? Ohjattua leikkiä?
 - Arkisin?

 - Viikonloppuisin?

10. Mikä on mielestäsi leikin merkitys 1-3-vuotiaalle lapselle?

Kiitos vastauksistasi ja hyvää kevättä! ☺